

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

Bakalářská práce

2011

Petra Ladislava DREVENIAKOVÁ

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Obor: Teologie a spiritualita zasvěceného života

Petra Ladislava Dreveniaková

ŽENY V SLUŽBE EVANJELIA V LUKÁČOVOM

DVOJDIELE

Bakalářská práce

Vedoucí práce: prof. Ladislav Tichý, Th.D.

OLOMOUC 2011

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne a použila som pritom len uvedené pramene a literatúru.

V Olomouci dňa 13.4. 2011

.....

Úprimne ďakujem prof. Ladislavovi Tichému, Th.D. za odborné vedenie, cenné rady, metodické a praktické pripomienky, ľas a trpezlivosť, ktoré mi poskytol pri vypracovávaní bakalárskej práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1 EVANJELIUM PODĎ A LUKÁČA.....	7
1.1 Autor Lukášovho evanjelia a Skutkov apoštolor	11
1.2 Miesto a čas napísania Lukášovho evanjelia	14
1.3 Používané pramene	14
1.4 Literárny a teologický charakter Lukášovho evanjelia	15
2 SKUTKY APOŠTOLOV	18
2.1 Miesto a doba napísania Skutkov apoštolor	18
2.2 Pramene Skutkov apoštolor	19
2.3 Literárny a teologický charakter Skutkov apoštolor	20
3 POSTAVENIE ŽENY V STAROVEKU	22
3.1 Žena v Starom zákone	22
3.2 Žena v Novom zákone	25
4 ŽENY V LUKÁŠOVOM EVANJELIU.....	27
4.1 Alfébeta (Lk 1, 5-25, 39-45, 56-66).....	29
4.2 Anna (Lk 2,36-38)	30
4.3 Marta a Mária (Lk 10, 38-42).....	32
4.4 Ženy v Ježišovom sprievode (Lk 8,1-3)	33
4.4.1 Mária Magdaléna.....	35
4.4.2 Jana, žena Herodesovho správcu Chúzu	37
4.4.3 Zuzana.....	38
4.5 Ženy pod krížom (Lk 23,49.55-56)	38
4.6 Ženy pri prázdnom hrobe (Lk 24,1-33).....	40
4.6.1 Mária Jakubova	41
4.7 Mária, spojovateľka Starého a Nového zákona.....	42
5 ŽENY V SKUTKOCH APOŠTOLOV	48
5.1 Modliace sa spolostenstvo (Sk 1,14)	49
5.2 Tabita (Sk 9,36-43).....	50
5.3 Mária, matka Jána Marka (Sk 12,12).....	52
5.4 Rodé (Sk 12,12-17)	53

5.5 Lýdia (Sk 16,13-15.40)	55
5.6 Filipove dcéry a prorokyne (Sk 21,8-10)	58
5.7 Damaris (Sk 17,22-34).....	59
5.8 Priscilla (Sk 18,2.18.26)	60
ZÁVER.....	59
BIBLIOGRAFIA.....	64

ÚVOD

A dôstojnosť ženy a jej povolania, hoci bolo predmetom Ťidského a kresťanského uvažovania, nadobudli v posledných rokoch osobitnú dôležitosť. Dôkazom toho, okrem iného, sú rôzne prejavy ul'iteŤského úradu Cirkvi, pouhité vo viacerých dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu, ktorý v závereľnom posolstve hovorí: „Prichádza hodina, vlastne nadišla hodina, keď sa povolanie ženy realizuje v plnosti, keď žena v Ťidskej spoločnosti nadobúda význam, lesk a možnosti, aké dosiaŤnikdy nedosiahla. V tejto dobe, keď Ťidstvo prechádza prudkými zmenami, duchom evanjelia preniknuté ženy môžu veŤni pomôcť ŤuŤom, aby neochabovali.“

(Ján Pavol II., *Mulieris dignitatem*, 1)

Na základe tejto skutočnosti, hŤadania povolania ženy v dnešnom svete a v postavení Cirkvi, som sa rozhodla sledovať ženy, ktoré opisuje evanjelista Lukáš vo svojom dvojdieli. Ich viera, otvorenosť pre život, ktoré sú také typické pre vlastnosti ženy, ich otvorili pre Božie kráŤovstvo a pre službu Slovu v rôznych formách a podobách. Pán chce, aby tieto svedkyne evanjelia, tieto ženy, ktoré prispeli, aby rástla viera v neho, boli známe a aby ich pamiatka bola v Cirkvi živá. O ľo viac sú pre nás, ženy 21. storočia v rôznych životných stavoch, dôležité vzory, ktoré nám svietia na cestu svojím príkladom.

Práca je ľlenená do piatich kapitol. Prvé dve kapitoly predstavujú stručný prehľad o Lukášovom dvojdieli, o jeho vzniku, štruktúre, prameňoch, literárnom a teologickom charaktere diela. Tretia kapitola nám poskytuje pohľad na postavenie ženy v staroveku z pohľadu pohanského sveta, Starého zákona a z pohľadu Nového zákona. Ľtvrtá a piata kapitola predstaví ženy v Lukášovom evanjeliu a v Skutkoch apoŤtolov a ich zameranie na službu evanjelia v rôznych podobách.

Mojím cieľom bolo poskytnúť pohľad na ženy, ktoré nachádzame v Lukášovom dvojdieli a ich službu ľevanjeliu, na ich životné situácie, ich postoje a ich príklad pre život veriaceho kresťana, zvlášť pre život veriacej ženy.

1 EVANJELIUM PODĽA LUKÁĽA

Lukášovo evanjelium je prvý diel dvojdielného spisu. V novozákonnom kánone je od Skutkov apoštolov oddelený Jánovým evanjeliom. Napriek tomu, že staré rukopisy túto dvojicu neprirailujú k sebe, takmer všetci novodobí biblisti sa domnievajú, že Lukášovo evanjelium a Skutki apoštolov boli koncipované a vytvorené ako jedno literárne dielo, ktoré nazývajú súborne Lukáš a Skutki (Lk a Sk).¹

Oba diely majú v úvode prológ určený tomu istému človeku, Teofilovi, ktorý je pravdepodobne kresťan a ktorý pravdepodobne financoval vydanie tohto diela. Príhovor ku Skutkom apoštolov (Sk 1,1-2) zhruba predchádzajúcu knihu. Prológ k Lukášovmu evanjeliu je dôkladnejší a prináša dôležité spojo na pochopenie autorových zámerov (Lk 1,1-4).² Druhým spojom oboch kníh je jazyk. Jeho charakteristické črty (slovník, gramatika a štýl), ktoré zaručujú literárnu jednotu tohto diela, sa nachádzajú nielen pribehu v celých Skutkoch, ale aj v treťom Evanjeliu, čo nám nedovolí pochybovať o tom, že obe diela pochádzajú od toho istého autora.³

1.1 Autor Lukášovho evanjelia a Skutkov apoštolov

Tradícia pripisuje autorstvo obidvoch kníh Lukášovi a tento názor sa javí ako najpravdepodobnejší. Dôkaz je v podstate odvodený zo Skutkov. Čo sa týka evanjelia, to obsahuje len málo konkrétnych argumentov za alebo proti tomuto tradičnému pohľadu.⁴ Irenej z Lyonu nazýva ako prvý (okolo roku 180 po Kr.) autorom evanjelia Lukáša, Pavlovho spolupracovníka: „Lukáš, Pavlov sprievodca, zapísal do knihy ním zvestované evanjelium“ (Adv. haer. III, 1,3).⁵ Najpodrobnejší je starý prológ k Lukášovmu evanjeliu, podľa ktorého zomrel Lukáš ako slobodný a bezdetný vo veku 84 rokov v Boiotii. Tento prológ však pochádza asi najskôr až zo 4. storočia. Cirkevní

¹ Skratky biblických kníh sú podľa Svätého Písma Starého i Nového zákona, Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1998.

² Por. Johnson, L.T., *Evanjeliu podľa Lukáša*, 1.vyd. Kostelní Vydš : Karmelitánske nakladatelstvo, 2005, s. 12.

³ *Nový zákon s komentármi a margináliami Jeruzalemskej Biblie*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008, s. 203.

⁴ Por. Marschall, I. H., *Lukášovo evanjelium* in : *Nový biblický slovník*, 2.vyd. Praha : Návrat domů, 2009, s. 563.

⁵ Por. Mareš, P., *Úvod do Nového Zákona*, CMTF UP v Olomouci, 2004-2005, s. 35.

otcovia Klement Alexandrijský, Origenes a Hieronym nepridávajú k týmto správam nič podstatne nové.

Všetci uvedení svědkovia tradície myslia Lukášom nepochybne toho, o ktorom sa zmieňuje Nový zákon v Flm 24 (uvedený ako jeden z Pavlových spolupracovníkov), Kol 4, 14 (Amlovaný lekár Lukáš) a 2 Tim 4, 11 (A jediný Lukáš je so mnou).

Ako je to s povolaním Lukáša ako lekára? Zdá sa, že týmto smerom sa skutočne niektoré miesta evanjelia uberajú. Lukáš hovorí v porovnaní s ostatnými synoptikmi dosť podrobne o chorých a o ich ochoreniach.⁶ Od dvadsiatych rokov 20. storočia však bádatelia, začínajúc H. J. Cadburym, poukazujú na to, že podobný spôsob vyjadrovania, s akým sa stretávame v Lukášovom evanjeliu, sa vyskytoval i u iných vzdelaných ľudí staroveku, ktorí neboli lekári. Lekársku terminológiu starovek v modernom slova zmysle nepoznal a nemôžeme teda jednoznačne dokázať, že autor Lukášovho evanjelia bol lekár.

Ukazuje však niečo v tomto evanjeliu na Pavlovho sprievodcu? Objavujú sa v ňom nepochybne niektoré myšlienky, ktoré sú spoločné s teológiou Pavlových listov (napr. univerzalita spásy). Ale Pavlova špecifická teológia (ospravedlnenie na základe viery) je v evanjeliu málo prítomná. K vylúčeniu Lukáša ako autora však obsah Lukášovho evanjelia nenúti. Väčšiu váhu na posúdenie tejto otázky majú Skutky apoštolov, v ktorých skutočne existujú určité napätia medzi obrazom apoštola Pavla z jeho listov a medzi tým, čo je o nich povedané v Skutkoch apoštolov. Práve na základe Skutkov apoštolov dnes mnohí biblisti usudzujú, že autor tretieho evanjelia nebol sprievodcom apoštola Pavla.⁷ Rozhodujúcim dôvodom je obraz, ktorý podávajú Skutky apoštolov o apoštolovi Pavlovi v porovnaní s jeho listami. Lukáš totiž nepreberá pavlovskú teológiu (náznak teológie ospravedlnenia je možné nájsť iba v Sk 13,38) a podstatne sa odlišuje vo svojej teológii od Pavla. Pri tom všetkom Lukáš nie je správne informovaný o dôležitých udalostiach Pavlovho misijného pôsobenia, napr. o ňom svedčia rozdielne počty apoštolských ciest. Priebeh a závery apoštolského snemu sú podávané rôzne (Sk 15; Gal 2,1-10).⁸ V Sk 16, 3 sa hovorí, že Pavol obrezal (nechal obrezať) Timoteja, zatiaľ čo vo svojich listoch pokladal obriezku za zbytočnú. Tieto argumenty nemôžeme prehliadať, ale napriek tomu sa dá povedať, že totožnosť autora Skutkov apoštolov s Lukášom, o ktorom NZ svedčí ako o mužovi, ktorý spolupracoval

⁶ Tak je to napr. Lk 4,38 o horúčke Petrovej svokry; 5,12 o malomocnom; 8,43 o žene s krvácaním; starostlivosť o zraneného opísaná v Lk 10,33n.

⁷ Por. Tichý L., *Úvod do Nového zákona*, 2.vyd. Svitavy : Trinitas, 2003, s. 102-103.

⁸ Por. Marešek, P., *Úvod do Nového Zákona*, s. 55.

s apoġolom Pavlom, nemoĥno ani na základe týchto dôvodov vylúčiť.⁹ Ke  zoberieme do úvahy ur it   asov  odstup od udalostí i teologick  otázky, ak  nachádzame v Pavlových listoch, mo n  je to i u  loveka, ktor  s n m po ur it  dobu spolupracoval. Nem  eme teda absolútne vylúčiť, že Skutky (a taktie  Lukášovo evanjelium) napísal Luk   známy z NZ. T to otázka však nie je na interpretáciu Skutkov apoġolov kardin lna. Rozhodujúce je práve ve  e dielo, ktor  autor Luk  ovho evanjelia a Skutkov zanechal.¹⁰ Je ist , že bol literárne vzdelan  teológ a historik (Lk 1,1 4), ktor  chcel predov etk m dosvedčiť hodnovernosť u enia kres anskej tradície. Helenistick  vzdelanie Luk  a v ak e e nedovo  je rozhodnúť, či ide o  idokres ana alebo pohanokres ana. Za jeho  idokres ansk  p vod hovorí jeho d vern  znalosť LXX, záujem o Písmo, Zákon a Prorokov, významnosť Jeruzalema, predstavenie bohoslužieb v synagógach (Lk 4,16 30; Sk 13,14 41) a množstvo vlastnej tradície zo židovského prostredia. Na druhej strane sa Luk   vyhýba semitsk m výrazom, nezau imaj  ho spory o otázkach kultu, jeho okruh  itate ov m  e byť medzi pohanokres anmi. Z tohto dôvodu musel byť Luk   pohanokres an, ktor  žil v kontakte s diasporou a jeho dielo vedome integrovalo  idokres ansk  tradície.¹¹

Autor Luk  ovho evanjelia a Skutkov pripisuje svoje evanjelium Teofilovi (Lk 1, 3). Nemáme dosť dôvodov na to, aby sme v tejto postave videli iba literárnu veličinu, ale naopak, musíme predpokladať jeho skuto n  existenciu. On zastupuje v etk ch ostatných adresátov tohto evanjelia. Boli to predov etk m kres ania z pohanstva, ktor  sa potrebovali utvrdi  v tom, čo už čiastočne poznali. Lukášovo evanjelium im malo pom    hlb je poznať spo hlivos  kres anskej náuky. Nem  eme v ak vylúčiť, že tretie evanjelium malo pom    v poznan  Kristovho evanjelia i t m, ktor  sa dosiaľ kresťanmi nestali.

⁹ Názor,  e Luk   bol maliarom je legenda, ktor  pochádza okolo roku 530. Por. M ller, P.G., *Evanjeli m sv. Luk  a*, 1.vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelstvo, 1998, s. 20.

¹⁰ Por. Tich , L., * vod do Nového Zákona*, s. 136.

¹¹ Por. Mare ek, P., * vod do Nového Zákona*, s. 55.

1.2 Miesto a čas napísania Lukášovho evanjelia

Miesto napísania Lukášovho evanjelia sa nedá s určitosťou zistiť. Muselo ísť o niektorú cirkevnú obec mimo Palestíny.¹² V starom prológu k Lukášovmu evanjeliu (pochádza asi až zo 4. storočia) je Achája uvedená ako miesto napísania. Medzi exegetmi boli navrhnuté rôzne miesta: Eggea (H. Conzelmann), Antiochia (G. Schneider), Efez, Macedónsko, Ceasarea a Malá Ázia. Ďiadny z týchto návrhov však nemôžeme prijať s istotou.¹³

Na dobu spísania, t. j. na nemalý časový odstup od udalostí, poukazuje už jeho prológ (1,1-4). Použitie Markovho evanjelia poukazuje na dobu po roku 70. To zodpovedá taktiež najstaršej tradícii, ktorá pravdepodobne predpokladá smrť apoštola Pavla.¹⁴ Lukášovo evanjelium nebolo napísané po roku 100, lebo symbolické postavenie Jeruzalema ako stredu kresťanstva nezodpovedá chápaniu 2. storočia. Lukáš píše z perspektívy tretej prvokresťanskej generácie, ktorú zaujíma vysvetlenie histórie dejín spásy. Preto je možné datovať Lukášovo evanjelium na obdobie rokov 80 ÷ 90 po Kr. (J. A. Fitzmyer; F. Bovon; W. Wiefel). Je to tiež doba, v ktorej vzniklo Matúšovo evanjelium.¹⁵

1.3 Použité pramene

Lukáš je jediný z evanjelistov, ktorý na spôsob starovekých spisovateľov a dejepiscov uvádza svoje dielo prológom napísaným v klasickej gréčtine (por. 1,1-4). Zmieňuje sa v ňom o písomných a ústnych prameňoch, o očitých svedkoch, ktorých správy pozorne preštudoval, kriticky zhodnotil a redakčne spracoval. Základným prameňom Lukášovho evanjelia bolo Markovo evanjelium. Lukáš prevzal z neho asi 350 veršov (z celkového počtu 666 veršov). Okrem toho ňerpal z tzv. prameňa logií (Ježišových výrokov). Takmer polovica tretieho evanjelia (548 veršov z 1151) je vlastná látka, o ktorej pôvode nie je možné nič zistiť. Lukáš takmer všetku látku, ktorá

¹² Por. Tichý, L., *Úvod do Nového zákona*, s. 102 ÷ 104.

¹³ Por. Marešek, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 36.

¹⁴ Por. Tichý, L., *Úvod do Nového zákona*, s. 105.

¹⁵ Por. Marešek, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 36.

nepochádza z Markovho evanjelia, vložil do dvoch veľkých súvislých celkov. Medzi Mk 3,19 a 3,20 je vsunuté Lk 6,20 ÷ 8,3 (tzv. *Ďalšia vsuvka* obsahuje reč na vrchu) a medzi Mk 9, 51 a Mk 10, 1 je vsunutý Lk 9,51 ÷ 18,14 (tzv. *Veľká vsuvka* obsahuje obšírny opis poslednej Ježišovej cesty do Jeruzalema (tzv. *správa o ceste*).

Evanjelista Lukáš uviedol na začiatku pred materiálom z Markovho evanjelia údaje o pôvode Jána Krstiteľa i o Ježišovom detstve (Lk 1 ÷ 2) a na konci evanjelia zaznačil niektoré správy o zjaveniach zmŕtvychvstalého Ježiša (Lk 24). Autor evanjelia sa usiluje zaradiť údaje o Ježišovom živote do chronológie svetových dejín (por. napr. 2,1n; 3,1n). Nemieni však podávať Ježišov životopis, ale jeho poslanstvo; obracia sa ním na kresťanského alebo kresťanstvu blízkeho čitateľa.¹⁶

1.4 Literárny a teologický charakter Lukášovho evanjelia

Od patristickej doby (por. Hieronym, *Ad Damasum*, CSEL 54, 108) sa považuje gréčtina Lukášovho evanjelia spolu s gréčtinou Listu Hebrejom za najelegantnejšiu z celého Nového zákona. Používa s literárnou správnosťou koiné, ktorá je na vyššej úrovni ako u *čudového* pouhívania *čidi*. Lukáš je pravým helenistickým dejepiscom, ktorý je niekedy elegantný a niekedy *čudový* vo svojom rozprávaní. Nedosahuje však veľkosť literátov svojej doby. Dbal predovšetkým na to, aby jazykovú podobu svojej predlohy vylepšil v slovnej zásobe a vetnej skladbe, aby odstránil semitizmy a latinizmy, ako i vulgárne grécke slová a často kostrbatý štýl Markovho evanjelia urobil korektnejším, uhladenejším a zrozumiteľnejším. Pri všetkom úsilí o určitú účelovosť rozprávania, aby text mal príchut' vzdelanca, bol si Lukáš najviac vedomý toho, že nepíše profánne, ale posvätné dejiny, a preto sa vyvaroval napísať evanjeliový príbeh vybrúsenou gréčtinou. Prv, ako svoje dielo napísal, osvojil si jazyk a štýl LXX a ten potom napodobnil.¹⁷

K teologickým stránkam Lukášovho evanjelia patrí predovšetkým to, že Ježišov život nechápe ako posledné obdobie ľasu, ale ako *čtred* ľasuó medzi *Ďasom* Izraelaó a *Ďasom* Cirkvió, ktorý sa v Skutkoch apoštolov predstavuje ako *Ďas* poslaniaó,

¹⁶ Por. Heriban, J., *Úvod do Lukášovho evanjelia* in : *Sväté Písmo Starého i Nového Zákona*, 2. vyd. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1998, s. 2217.

¹⁷ Por. Mareš, P., *Úvod do Nového zákona*, s. 36 ÷ 37.

misie.¹⁸ Viac ako v ostatných evanjeliách je zdôraznený dejinný pohľad. L' o sa odohráva v evanjeliu, má vzťah k svetovým dejinám.¹⁹

K centru Lukášovho záujmu nás privádzajú dve dôležité skupiny slov. Prvé je sloveso *κῆρυγμα* (evangelizomai), výraz, ktorý charakterizuje kresťanskú zvesť (Lk 1,19; Lk 2,10), Jánovo kázanie (Lk 3,18), Ježišovu službu (Lk 4,18.43; Lk 7,22 a Ňalgie) a ľinnosť prvej cirkvi (Sk 5,42; 8,4 atŇ.). Skutoľnosť, ě toto sloveso mnohokrát prítomné u Pavla prakticky chýba v ostatných evanjeliách (ľastejgie sa pouhľva odpovedajúce podstatné meno), svedľí o tom, ako bolo významné pre Lukáša a jeho opis podstaty Ježišovho diela a prvej Cirkvi. Ňalším kľľľovým termínom je pojem *σῶσις* (a jeho odvodeniny). Predstava Boha, ktorý daruje svojmu Ňľdu Spasiteľľ, sa vynára zvláľť zreteľľe v príbehoch o narodení (Lk 1,47.69.71.77; 2,11.30).²⁰

Lukášovo evanjelium zdôrazňuje a vyzdvihuje Ježišovu dobrotu a Ťomilnosť. Ježiš je predstavovaný ako záchranca ť spasiteľ (por. Lk 2,11) chudobných a úbohých v najťiršom slova zmysle. V Ježišových slovách a skutkoch, ako ich zachytáva Lukášovo evanjelium, je vidieť záujem o týchto chudobných.²¹

K nemajetným v antike veľmi často patrili taktiež chorí ľudia. Lukášovo evanjelium v počte Ježišových zázračných uzdravení neprevyšuje omnoho napr. Marka. Ale je v ňom vidieť zdôraznenie zachraňujúcej Božej dobroty, s ktorou sa v Ježišovi stretávali chorí, ktorých on uzdravil.²²

V duchovnej biede sú hrieĽnici. Fakt, Ľe JeĽig priĽiel kvĽli nim, je pevnou sŭlasŭou synoptickej tradície: Aŭyn ŭloveka mĽ moc na zemi odpŭĽĽaŭ hriechyĽ (Mk 2, 17; Mt 9,13; Lk 5,32 s dodatkom o AŭbrĽteníĽ).²³

Významné miesto zaujímajú v tomto evanjeliu ženy, ktoré pre svoje pohlavie vtedy zaujímali v rituálnom živote židovského spoločenstva druhé miesto. V priebehu svojho rozprávania si Lukáš zvlášť dvíma úlohy žien a váži si ich.²⁴ Zvláštnym

¹⁸ Por. Heriban, J., Úvod do Lukášovho evanjelia in *Sväté Písmo Starého i Nového Zákona*, s. 2218.

¹⁹ Por. Tichý, L., *Úvod do Nového Zákona*, s. 100.

²⁰ Por. Douglas, J. D., *Nový biblický slovník*, s. 563.

²¹ Je to napr. vdova z Naimu, ktorej zomrel jediný syn (7,12), chudák Lazár (16,20.22) v podobenstve o bohál'ovi a Lazárovi. V Lk 14,13 sú menovaní na prvom mieste medzi tými, ktorých je potrebné pozvať na obed alebo večeru, práve chudobní.

²² Z dôraznenie tohto rysu je viditeľné u Lukáša napr. pri uzdravení zhrbenej ženy a muža, ktorý mal vodnaté ťažké (13,10-13; 14,1-6; obidve perikopy predstavujú vlastnú látku tretieho evanjelia).

²³ V Lukášovom evanjeliu je však táto pravda ešte viac podčiarknutá Nalgými, veľmi prestonbivými textami. Je podobenstvo o márotnatrom synovi a milujúcom otcovi (15,11-32), Jehígovu stretnutiu so ženou ň hriešnicou (7,36ň50) a colníkom Zachejom (19,1-10). Taktiež len v Lk 23,43 dostáva kajúci lotor odpustenie. V tomto evanjeliu je veľmi zreťeňne vidieť, že A syn ľloveka prišel hľadať a zachrániť, čo sa stratilo (Lk 19,10). Por. Tichý, L., *Úvod do Nového Zákona*, s. 98 ň 99.

spôsobom je vyzdvihnutá Ježišova matka Mária. V Lukášovom evanjeliu ňu vnímame zaľiatky mariologie.²⁵

Z Lukášovho evanjelia zrejme najvýraznejším spôsobom zakúgame, že Aevanjeliumó znamená skutoľne Aďadostnú zvesť. Radosť prináďa narodenie Jána Krstiteľa (1,14.58). Veľkou radosťou pre ňd je narodenie Spasiteľa (2,10). Po návrate z misijnej ľinnosti sú Ježišovi uľenici naplnení radosťou (10,17.20). Zástupy sa radujú nad Ježišovými podivuhodnými ľinmi (13,17) a Zachej s radosťou prijíma Ježiša do svojho domu (19,6). Evanjelium vrcholí veľkou radosťou uľeníkov po Ježišom nanebovstúpení (24,52-53).

Lukášovo evanjelium môžeme oznaľiť za evanjelium Ducha Svätého, pretože jeho ľinnosť je v Ťom silno zdôraznená. Duchom bol Ježiš poľatý (1,35), Duch Svätý na Ježiša zostúpil pri krste (3,22), Duchom bol Ježiš vedený na púť (4,1) a potom do Galiley (4,14), Aľ Duch Pánaó na Ťom spoľíval (4,18), v Duchu Svätom Ježiš zajasal (10, 21) a Zmťvychvstalý prisľbuje Ducha svätého uľeníkom (24,49).

Nikto z evanjelistov nepoukazuje na potrebu modlitby tak ako Lukáš. Kresťan má vňalne chváľiť Boha za jeho veľké ľiny, v Ťahkostiach s ním zostať spojený. Ježiš sa modľi pri mnohých udalostiach svojho ľivota (3,21; 6,12; 9,18; 9,28; 22,17.19; 22,41; 23,46). Aľ ľenáďo je podľ Lukáša vzorom kresťanskej modlitby (11,1ň4). ě algie zmienky o neustálej modlitbe nájdeme 11,5-8; 18,1-8; 21,36.²⁶

Ježiš prezentovaný Lukášom je Pánom a Spasiteľom všetkých ňdi²⁷, Kristus bohatý na milosrdenstvo, stále hľdajúci hrieľnikov, chudobných a vylúľených z vtedajšej spoločnosti. Ježišovo milosrdenstvo vďak nezoslabuje radikálne poľiadavky evanjelia, ktoré Lukáš zvláďť zdôrazľuje a podľ ktorých majú všetci veriaci ľiť kaľdý deŤ (Lk 9,23). Lukášovo evanjelium je teda evanjelium kresťana, ktorý je svedkom vo svete. Vedľ Veľkej noci, ktorá sa odvoláva na všetky ģyri evanjelia, a Vianoc, ktoré ľerpajú z textov Lk a Mt, sú Nanebovstúpenie Pána a Turíce slávnosťami, ktoré majú základ v rozprávaní Lukášovho dvojdiela (Lk a Sk). Lukášove kantiky (Lk 1,46ň55: Magnificat; Lk 1,68ň79: Benedictus; 2,29ň32: Nunc dimittis) dodnes tvoria stľy modlitby cirkvi ť liturgie hodín.²⁸

²⁴ Por. Johnson, L. T., *Evanjelium podle Lukáša*, s. 31.

²⁵ Por. Tichý, L., *Úvod do Nového Zákona*, s. 98 ť 99.

²⁶ Por. Mareľek, P., *Úvod do Nového Zákona*, s. 39 ť 40.

²⁷ Lukáš ako jediný zo synoptikov pouľíva grécke slovo *sotér* (2,11) a na oznaľenie spásy slovo *sotéria* (1,69.71.77). Por. Langkammer, H., *Synoptické evanjeliá ť úvod a komentáre*, 1.vyd. Bratislava : Serafin, 2007, s. 55.

²⁸ Por. Mareľek, P., *Úvod do Nového Zákona*, s. 40.

2 SKUTKY APOĽTOLOV

Túto knihu Nového zákona nepomenoval jej autor, ale stará cirkevná tradícia, ktorá názvom Skutky apoĽtolov uŇ od polovice 2. stor. oznaĽovala spis pripisovaný LukáĽovi, autorovi tretieho evanjelia.²⁹ Dnes by sme toto dvojdielo nazvali AĽdejiny poĽiatkov kresĽanstvaó. Oddelené bolo vtedy, keď si kresĽania Ňelali vlastniĽ Ľyri evanjeliá v jednom kódexu. To sa stalo veĽmi skoro, eĽte pred rokom 150. Je moĽné, Ňe názov AĽskutky apoĽtolovó alebo AĽapoĽtolské skutkyó bol pridaný podĽ vzoru helenistickej literatúry, ktorá poznala AĽskutkyó Hanibalove, AĽskutkyó Alexandrove a pod.³⁰ V Muratoriho fragmente (okolo roku 200) sa stretávame s názvom AĽacta omnium apostolorumó. Tieto výrazy nie sú celkom vhodné pre názov tejto knihy, lebo nehovorí o vĽetkých apoĽtoloch. Je vĽak treba dodaĽ, Ňe v Sk nejde iba o Ľiny apoĽtolov, ale predovĽetkým o Ľrenie evanjelia a rast cirkvi.³¹

2.1 Miesto a doba napísania Skutkov apoĽtolov

Kde boli Sk napísané, nemôĽeme jednoznaĽne urĽiĽ. Tradícia hovorí o Acháji, neskôr (v súvislosti s predpokladom skorého napísania po udalostiach) o Ríme, potom sa objavili i iné návrhy ako Efez, Cesarea alebo Antiochia.³²

NajstarĽie svedectvo tradície budí dojem, Ňe Skutky boli napísané aĽ po smrti apoĽtola Pavla. V 4. storóí sa objavuje názor (Eusebius/HE 2, 22/, Hieronym), Ňe Skutky boli napísané na konci dvojroĽného väznenia apoĽtola Pavla v Ríme (Sk 28,30), t. j. okolo roku 63. Tento záver bol zrejme urobený na základe knihy Skutkov, nie na základe spoĽhlivej starej tradície. Toto datovanie Sk bolo zastavané aĽ do nedávnej doby v 20. storóí (predovĽetkým katolíckymi autormi). Ak vychádzame z toho, Ňe Sk boli napísané aĽ po LukáĽovom evanjeliu (por. Sk 1,1) a Ňe tretie evanjelium bolo napísané najskôr okolo roku 80, musíme klásĽ spísanie Sk po roku 80. Aká doba uplynula medzi spísaním Lk a Sk nevieme. Muselo vĽak uplynúĽ aspoĽ niekoľko rokov. Neobvyklý prudký záver, ktorý nehovorí o tom, ako skonĽili Pavlovo väznenie v Ríme, nevyĽaduje

²⁹ Por. Heriban, J., *Úvod do Skutkov apoĽtolovó in Sväté Písmo Starého a Nového Zákona*, s. 2311.

³⁰ Por. *Nový zákon s komentármi a marginálami Jeruzalemskej Biblie*, s. 203.

³¹ Por. MareĽek, P., *Úvod do Nového Zákona*, s. 55.

³² Por. Tichý, L., *Úvod do Nového zákona*, s. 137.

nutne, aby Skutky boli napísané v dobe, o ktorej sa ešte hovorí. Dnes sa javí pravdepodobný predpoklad, že Sk boli napísané medzi rokmi 80 ÷ 90 po Kr.

2.2 Pramene Skutkov apoštolorov

V Skutkoch sa nám vynára otázka, aké pramene použil autor? Východiskovým bodom nového bádania v tejto oblasti je hypotéza A. von Harnacka (1911), podľa ktorého Skutky apoštolorov vznikli z troch prameňov:

Prameň A pochádzajúceho z Jeruzalema popr. z Cesareje (3,1÷5,16; 8,5÷40; 9,31÷11,18; 12,1÷23); z menejcenného prameňa B (2,1÷47; 5,17÷42) a z prameňa C, tzv. z Antiochského prameňa (6, 1÷8,4; 11,19÷30; 12,25÷15,35).

Nepochybne však môžeme povedať, že Lukáš spracoval v prvej časti Sk veľké úseky kresťanskej tradície: legendy Petra /pravdepodobne písomné/ (por. Sk 3,1÷10; 9,32 ÷ 35; 10,1÷11,18; 12,1÷17), zoznamy mien (por. Sk 1,13: jedenásť apoštolorov; 6,5: sedem helenistov; 13,1: päť spolupracovníkov cirkvi v Antiochii; 20,4: sedem Pavlových spolupracovníkov), správy zo života cirkevnej obce v Jeruzaleme a Antiochii (napr. 4, 36.37; 6,1÷6; 11,20.26), rozprávanie zázrakov (por. 5,1÷11; 9,36÷43; 14,8÷18), tradícia o prenasledovaní apoštolorov (por. kap.4n; 6n; 12) a legendy o misijnej činnosti (por. 8, 26÷40; 9,1÷19; 22,3÷16; 26,12÷18).

Text druhej polovice Skutkov apoštolorov poukazuje na používanie prameňa Any (tzv. Any správy, Itinerár). Ide o tradíciu, ktorá sa zaoberá predovšetkým tematikou ciest po mori.

Tieto všetky tradície boli podrobené Lukášovej redakcii a integrované do kontextu celého diela. Pôvod jednotlivých tradícií nie je možné s presnosťou určiť rovnako ako otázku, ako sa tieto tradície dostali k Lukášovi.³³

³³ Por. Mareš, P., *Úvod do Nového Zákona*, s. 58.

2.3 Literárny a teologický charakter Skutkov apoštolorov

Lukáš píše vznešenou gréčtinou koiné. Štýl rozprávania sa vyznačuje veľkou živosťou. Neponúka teologické názory vo forme abstraktných viet, ale sprostredkováva ich prostredníctvom živých scén, ktoré majú viesť čitateľov k poznaniu toho, čo je zamýšľané. Medzi ňalšie techniky rozprávačského štýlu Lukáša je možné zaradiť nesúvislosť rozprávania (napr. 10,1 nn; 18,12), vedomé opakovanie udalostí s cieľom zdôraznenia ich dôležitosti (Pavlovo obrátenie: 9,1ñ22; 22,3ñ21; 26,9ñ20) a súhrnné stručné správy, v ktorých je referované o stálom raste cirkevnej obce (por. 1,14; 6,7; 9,31 a 2,42ñ47; 4,32ñ35; 5,12ñ16).

Vo vnútri celkového rozprávania je nápadná zmena rytmu rozprávania. Na jednej strane sú to udalosti v Jeruzaleme (Sk 2 ñ 5) predstavené veľmi zoširoka a podrobne. V kapitolách 6 ñ 15 prechádza autor k rýchlemu rozprávaniu sledu udalostí, ktoré sa odohrávajú na veľmi odľahlých miestach. Rovnako i Pavlova misia v Malej Ázii a Grécku (15,36 ñ 19,20) budí dojem, ako by bol apoštol neustále na cestách. V posledných úryvkoch Skutkov apoštolorov (19,21 ñ 28,31) opäť prevažuje podrobné rozprávanie Pavlovho stretnutia so židovskými protivníkmi a rímskymi mocármi.³⁴ Môžeme povedať, že novozákonné Skutki majú z hľadiska literárneho druhu veľa spoločného s antickým dejepisectvom. Na druhej strane sa dajú chápať ako pokračovanie Lukášovho evanjelia. Predovšetkým pre ich teologické zameranie ich môžeme poľítať k samostatnému literárnemu druhu, ktorý nebol predtým používaný a je vlastne v literatúre osamotený, pretože aj apokryfné Skutki sa svojím obsahom i literárnym druhom od neho taktiež líšia.

Obsahový program knihy Skutkov môžeme nájsť v Ježišových slovách v 1,8 (*A...budete mi svedkami v Jeruzaleme, i v celej Judei aj v Samárii a až po celý kraj zeme*). Uskutočnenie tohto programu autor Sk vykreslil výberom a zostavením látky, rozprávaním toho, ako cirkev najskôr zapustila korene v Jeruzaleme, potom sa šíri mimo Jeruzalem v Judei a Samárii, a potom mimo Palestínu medzi pohanmi až do Ríma. Tam síce nebol koniec zeme v doslovnom zmysle (to mohlo byť dnešné Španielsko alebo pobrehie dnešného Portugalska), ale podstatné predpoklady pre rozšírenie cirkvi boli dané.

³⁴ Por. *tamtiež*, s. 56.

V Sk (rovnako ako v Lukášovom evanjeliu, ale ešte výraznejšie) je zdôraznená úloha a pôsobenie Ducha Svätého. On je Duchom cirkvi a umôžňuje, aby evanjelium mohli prijať ľudia všetkých národov, ako je naznačené už v Sk 2.

V Sk 1,14 je stručná, ale dôležitá zmienka o Ježišovej matke Márii uprostred tých, ktorí oľakávajú Ducha Svätého. Tým sa dovrhne to, o čom bolo povedané už v Lukášovom evanjeliu. Je to nielen vzor viery a poslušnosti voči Božiemu slovu, ale je zdôraznený taktiež jej ekleziologický význam.

Lukáš Skutkami pokračuje vo svojom evanjeliu a opísané udalosti predstavuje ako Akas Cirkvi. Svojím spisom sleduje v prvom rade teologický, nie historický cieľ. Nemieni písať historické dielo alebo reportáž o vtedajších udalostiach a ich následkoch. Skutki sú skôr názornou teológiou cesty, ktorou šla Cirkev od malej povedľonej skupinky učeníkov v Jeruzaleme až po linnosť apoštola Pavla v hlavnom meste Rímskej ríše. Spomínané udalosti sú iba exemplárnym výberom podľa teologickej koncepcie spisu: evanjelium sa nezadrháva na ťri po celom svete a nijaké problémy nemôžu prekaziť uskutočnenie dejín spásy podľa Božieho plánu.³⁵

³⁵ Por. Heriban, J., Úvod do Skutkov apoštolorov in *Sväté Písmo Starého a Nového Zákona*, s. 2312.

3 POSTAVENIE ŽENY V STAROVEKU

Žena v staroveku, viac v Oriente, sa netežila priaznivému postaveniu ani nejakému zvláštnemu hodnoteniu. U Peršanov, Grékov i Rímcov sa stretávame s výrokmi, v ktorých muži ňakujú za to, že nie sú neveriaci, nevzdelaní, neslobodní a dokonca ženou, ktoré boli pokladané za nižšie Ťidské tvory. Žena bola mužovým majetkom, jeho otrokyňou, s ktorou mohol nakladať podľa svojej vôle. Aténska žena nemala nárok na vzdelanie. Tu i tam boli výnimky, ale tie boli také vzácne, že i v staroveku budili mimoriadnu pozornosť. Rímske právo uznávalo v podstate monogamiu, zvlášť v starších dobách. Ale i v Ríme dochádzalo ako v Grécku k ľastým rozvodom a stávalo sa, že ženy poľítali roky nie podľa konzulov, ale podľa mužov, s ktorými postupne uzatvorili sobáš. Boli tu však aj výnimky. Náhrobky velebia ženu, ktorá bola manželkou jediného muža. V kulte však mali ženy význačnú úlohu nielen vo vlastných domácnostiach, ale i pri verejnom kulte. Určité slávnosti boli prístupné len ženám.³⁶

Gréci považovali ženu za bytosť nedokonalú, negatívnu (Pythagoras), za neuskutočneného muža (Aristoteles); došlo sa až k tomu, že sa pochybovalo, či má žena dušu. U Rimanov bolo právne postavenie ženy vyšie než u Grékov, ale nedosahovalo právne postavenie muža. Žena nemala politické práva a nebola schopná verejných funkcií. Taktiež v súkromnom práve nebola schopná rodičovskej moci, byť svedkyňou závetu, verejne obhajúvať alebo zastupovať pri súde. Pôvodne ženy boli podrobené stálemu poručníctvu a ich právo dediť bolo veľmi obmedzené.³⁷

3.1 Žena v Starom zákone

V zákonníkoch Izraela, ako aj v zákonníkoch starého Stredného východu zaujíma žena postavenie nižšej bytosti; jej vplyv sa viaže na materskú funkciu. No Izrael sa vyznačuje svojou vierou v Boha Stvoriteľa, ktorá potvrdzuje základnú rovnosť oboch pohlaví. Žena, vzatá z toho, čo je Adamovi najdôvernejšie, má na rozdiel od hivoľíchov tú istú prirodzenosť ako on; je to konštatovanie ľloveka/muža pred tvorom,

³⁶ Por. Novotný A., *Žena* in : *Biblický slovník*, 2.vyd. Praha, 1956, s. 1344.

³⁷ Por. Čísák I., *Žena v Písmu Svatém*, 1.vyd. Brno : Cesta, 1995, s. 75 až 76.

ktorého mu Boh privádza. Okrem toho, odpovedajúc na Boží zámer, ě mu dá *Apomoc*, ktorá mu bude podobná (Gn 2,18), Adam sa v nej spoznáva; keď spoznáva jej meno, dáva meno aj sebe: zo'í ñ vo'í nej on uĥ nie je iba Adam, on je *ig* a ona *igġah*. V rovne stvorenia ěna zavrġuje ľloveka tým, ě ho robí svojím muĥom. Tento vzťah mal ostať dokonale rovnoprávny, ale hriech ho pokazil, keď podrobil ěnu jej muĥovi (3,16). Úloha ěny nie je iba v tom, ě uvádza do ěvota spoločnosti; ona je matkou všetkých ěvivých. Zatiaľčo mnohé náboženstvá rady pripodobňovali ěnu k zemi, Biblia ju skôr stotoĤuje so ěvotom, ona je podľa významu svojho prirodzeného mena Eva, *AĤijúcaó*. V dôsledku hriechu odovzdáva ěvot iba cez utrpenie (3,16), víťazí však nad smrťou, keď zabezpečuje stále trvanie pokolenia a aby sa udržala v tejto nádeji. Ona vie, ě jedného dňa jej potomstvo rozdrví hlavu draka, dedičného nepriateľa. Úloha ěny v oľakávaní tohto poĤehnaného dňa ostáva ohraničená. V dome sú jej práva akoby rovnaké s právami manĤela, aspoň o sa týka detí, ktoré vychováva; avšak Zákon jej prideľuje druhoradé miesto. ěna nemá oficiálnu účasť na kulte; aj ona sa síce môže zúčastniť cez sviatky na verejných radovánkach (Ex 15,20n; Dt 12,12; Sdc 21, 21; 2 Sam 6), nevykonáva však kľazské funkcie, iba muĥi sú povinní vykonávať predpísané púte (Ex 23,17).³⁸

Ĥkoly boli určené pre chlapcov, nie pre dievčatá. Pri súdnych procesoch sa svedectvo ěny neuznávalo. V synagógach nemohli ítať Písma alebo viesť modlitbu a mali oddelené miesto od muĥov. Na druhej strane to však neznamena, ě ěna mala menej dôleĤité úlohy. Dekalóg prikazuje uctievať nielen otca, ale aj matku. NajdôleĤitejším poslaním ěny v rodine je úloha manĤelky a matky a udrĤovateľky rodiny. V Ĥidovskej tradícii sú tri prikázania, ktoré je ěna povinná zachovávať: *nerot*, *chala*, *nida*. *Nerot* v preklade znamená svieľky. Je to privilegium ěny zapáliť svieľky na začiatku slávenia ġabatu alebo sviatku. Zapálenie svieľok znamená oficiálny začiatok posvätného ľasu. *Chala* je príkaz oddeliť ľasť cesta určeného na peľenie chleba. Ide o príkaz z Nm 15,20. Sú to dva navzájom prepletené chleby (podobné pletenke), ktoré manĤelka pripraví v piatok večer pri začiatku ġabatu a nad ktorými otec prednesie modlitbu. Tretí príkaz sa dotýka samotnej ěny. Ide o príkaz *nida*, ľo je obradný kúpeľ po skončení menĤruácie a taktieĤ po narodení dieťaťa.³⁹

³⁸ Por. LÉON ñ DUFOUR, X. A KOL., ěna, in: *Slovník biblickej teológie*, 2. vyd. Trnava: Dobrá kniha, 2003, s. 1077 ñ 1078.

³⁹ Por. Trstenský, F., *Svet Nového Zákona*, 2. rozġrené vydanie, Svät : Katolícke biblické dielo, 2008, s. 144.

Ľeny nie sú neprítomné alebo vylúčené z biblických dejín. V SZ nachádzame state, ktoré potvrdzujú úľasť Ľien na rozhodujúcich momentoch Zmluvy s Bohom (Dt 29,10; 31,12; Joz 8,35); Ľeny, ktoré sú navyknuté modliť sa v chráme ako Anna, matka proroka Samuela (1 Sam 1,12), Ľeny sudkyne a vodkyne Ňdu ako Debora (Sdc 4, 4), prorokyne ako Miriam (Ex 15,20), Holda (2 Kr 22,14), Noadia, ktorá s inými prorokmi zabraňuje stavať chrám (Neh 6,14). Na stránkach Biblie nachádzame Ľeny s kultovými funkciami pred stánkom zjavenia (Ex 38,8; 1 Sam 2,22) i múdre Ľeny, ktoré mali pravdepodobne verejnú úlohu radkýř (2 Sam 14; 2 Sam 20, 16ñ22).

Napriek tomu, Ľe poľet Ľien spomenutých v SZ je relatívne malý, ⁴⁰ ich význam je znaľný, aj ľo sa týka reálnej moci, predovšetkým pri urľovaní rozhodnutí muňov a ovplyvňovaní udalostí nimi urľeným smerom. Staľi spomenúť jednotlivé pramatky (Sáru, Rebeku, Leu a Ráchel), Michol, Ľaulovu dceru (1 Sam 18,20n) alebo Betsabe, matku Ľalamúna, ktorému zaruľí nástupníctvo po smrti kráľá Dávida (1 Kr 1; 2). Biblické Ľeny sú predstavené ako silné, vágnivé i intrigujúce postavy, ktoré majú blízky vzťah s Boľím plánom. V SZ Ľiaria mimoriadne Ľenské osobnosti z hľdiska Ňdskosti i spirituality, ktoré sa chopia iniciatívy v krízových situáciách a zachraňujú národ (Ex 1, 15n; Sdc 4; 5; Jdt). Vľdy a vľade konajú odvľhne (a niekedy aj dvojznaľne) v prospech Ľivota ako Tamar (Gn 38), Rebeka (Gn 27), pôrodné babice a faraónova dcera (Ex 1; 2), Lótove dcery (Gn 19,30n), Rachab (Joz 2), Rúť (Rút 3, 5ñ9), múdra Ľena z Tekuy (2 Sam 14,2ñ20), Abigail (1 Sam 25) alebo Ester (Est). Z menľích postáv spomeľme dve bdelé a nevzdávajúce sa Ľeny, ktoré dosiahnu vzkriesenie svojich synov, vdovu zo Sarepty (1 Kr 17,9n) a zámohľnú Ľenu zo Sunamu (2 Kr 4,8n). Nemôľeme zabudnúť na kráľovnú zo Sáby (1 Kr 10,1ñ13) a Juditu (Jdt).

V izraelskej kultúre je teda Ľena postavená na úroveľ muňu v zmysle biblického rozprávania o stvorení obidvoch na Boľí obraz (Gn 1,27). V tomto duchu vyzdvihuje SZ Ľeny, ktoré zastávali funkcie primárnej dôľehitosti tak v náboľenskom, ako aj v socio ľ politickom Ľivote. Napriek tomu zostáva pravdou, Ľe tieto dejinné a hrdinské postavy prítomné v rozprávaniach SZ nemôľu úplne vyvľhľť vytrvalé podceľovanie a tvrdé podriaňovanie, v ktorom vo veľkej miere Ľila Ľena v antickom, a teda aj v biblickom svete.⁴¹

⁴⁰ Z 1426 osôb citovaných menom je v SZ len 111 Ľien. Muňov prorokov spomína 48 a Ľien prorokýř len 7. Por. Fula, M., AľObraz Ľeny v Starom Zákoneó in : *Dobryľ Ľlovek v Starom Zákone*, 1.vyd. Preľov : Vydavateľstvo Michala Vaľku, 2004, s. 261 ñ 262.

⁴¹ *Tamtieľ*

3.2 Ľena v Novom zákone

V ranokresťanskom období prešli vzťahy medzi mužom a ženou podstatnými zmenami, čím sa výrazne oddelili od názorov okolitého sveta. Ako sme uviedli vyššie, vždy platila zásada, že muž má vyššie postavenie ako žena. Isté existovalo viac rozdielov vo vzťahoch a lížili sa aj pohľady židovského a helenisticko-rimskeho sveta. Vo všetkých však žena stála nižšie ako muž,⁴² a preto ženy museli poslúchať a byť podriadené manželom.⁴³

Avšak skutočné postavenie ženy sa zjavuje iba Kristovým príchodom; lebo ak žena podľa poriadku stvorenia dosahuje svoje završenie tým, že sa stáva manželkou a matkou, v poriadku nového stvorenia ho môže dosiahnuť aj panenstvom. Iba Kristus posväcuje dôstojnosť ženy. Toto posvätenie sa stalo v deň zvestovania. Pán sa chcel narodiť zo ženy (Gal 4,4). Mária, panna a matka, naplnila v sebe túžbu ženy po plodnosti; súhlasne zjavuje a posväcuje túžbu, až dovtedy zatláčanú, po panenstve, ktoré stotožňovali so zahanbujúcou neplodnosťou. Mária je stelesnením ideálu ženy, lebo porodila Knieža života. Ale kým sa žena tu na zemi vystavuje riziku, že ohraničí svoj obdiv na telesný život, Ježiš zjavil, že existuje duchovné materstvo, že existuje plod, ktorý prinieslo panenstvo viery (Lk 11,28). Cez Máriu sa žena môže stať symbolom veriacej duše. Preto je pochopiteľné, že Ježiš dovoľuje, aby ho nasledovali sväté ženy (Lk 8,1nn), alebo že zveruje ženám poslanie (Jn 20,17). A tak rodiaca sa Cirkvi hovorí o mieste a úlohe, ktorú mali mnohé ženy (Sk 1,14; 9,36.41; 12,12; 16,14n), ktoré sú odtiaľto pozvané, aby spolupracovali na diele Cirkvi. Táto účasť predpokladá objavenie novej dimenzie ženy: panenstva. Pavol tak rozpracoval teológiu ženy a ukázal, v akom zmysle bolo prekrojené a posvätené rozdelenie pohlaví. *A...niet muž a žena, lebo vy všetci ste jeden v Kristovi Ježišovi* (Gal 3,28); rozlíšenie medzi pohlaviami je v urľitom zmysle prekonané, tak ako aj rozdelenia rasového alebo sociálneho poriadku. Nebeský život môže byť anticipovaný, ten anjelský život, o ktorom hovoril Ježiš (Mt 22,30); zdôvodniť ho však môže iba viera. Pavol síce múdro tvrdí, že *Alebo je lepšie vstúpiť*

⁴² Ak bolo manželstvo v nebezpečenstve, iba muž mal moc rozhodnúť o jeho pokračovaní. V diskusiách zákonníkov sa uvažovalo o tom, aké dôvody musia nastať, aby manžel mohol prepustiť manželku.

Dt 24,1 spomína podmienku, že muž musí nájsť na manželke niečo odporné, čím sa mu znepáľí. Ğammajova škola to aplikuje len na prípady cudzoložstva. Hillelova škola pokladala za dostaľujúce dôvody už aj prehrešenie ženy proti dobrým zvykom; napr. ak chodila s rozpustenými vlasmi či pripáľila jedlo (Git 9,10). Por. Lohse, E., *Teologická etika Nového zákona*, 1.vyd. Bratislava : Serafin, 2008, s. 115.

⁴³ *Tamtieľ* s. 110 a 117.

do manželstva ako horieť (1 Kor 7,9b), ale vyzdvihuje charizmu panenstva; ba odvaňuje sa aj protirečiť Knihe Genezis, ktorá hovorila: *Nie je dobré byť ľloveku samému* (Gn 2,18; 1 Kor 7,26); tí mladíci a devy, ktorí sú povolání, môžu zostať panenský. A tak k prvotnému rozlíšeniu medzi mužom a ženou pristupuje nové rozlíšenie, a síce medzi ženatými a panenskými. Viera a nebeský život nachádzajú v ňom spoločensť konkrétny typ existencie, v ktorom sa duša nerozdelene vinie k Pánovi. Žena sa pre to, aby naplnila svoje povolanie, nemusí nevyhnutne stať manželkou a matkou, môže srdcom a telom ostať pannou.⁴⁴

Úzky okruh učeníkov, ktorí nasledovali Ježiša, boli aj ženy (Lk 8,1-3).⁴⁵ Ježiš sa napriek predpisom zákonníkov voči rozpráva so ženami (Jn 4,27), učí ženu (Lk 10,39), nazýva ju dcérou Abrahámovou (Lk 13,16), zastáva sa ich (Mk 12, 40nn; 4,6nn), pomáha im (Mk 1,29nn; 5,21-43; Lk 8,2; 7,11nn; 13,10nn; Jn 11,1nn), kvôli žene ruší rabínske ustanovenie o sobote (Lk 13,10nn), nebojí sa rozprávať sa s *Apel'stými* ženami (Mk 5,27nn; Lk 7,38nn; Jn 4,7nn) pretože je ich Spasiteľom.⁴⁶

⁴⁴ Por. LÉON a DUFOR, X. A KOL., *Žena* in: *Slovník biblickej teológie*, s. 1079.

⁴⁵ Por. Lohse, E., *Teologická etika Nového zákona*, s. 110 a 117.

⁴⁶ Novotný, A., *Žena* in : *Biblický slovník*, s. 1345 a 1346.

4 ĦENY V LUKÁĖOVOM EVANJELIU

Lukág pripisuje Ħene v dejinách spásy taký význam, aký jej prináleĦí od StvoriteĦa. SkutoĦne rozpráva veĦa príbehov, v ktorých hrajú úlohu Ħeny. Z Markovho evanjelia preberá príbeh o uzdravení Petrovej svokry (Lk 4,38Ħ39), príbeh Ħeny trpiacej na krvotok a príbeh o vzkriesení Jairovej dcéry (Lk 8,40Ħ56), posolstvo o pohorĦlivom konaní voĦi vdovám (Lk 20, 47) a príbeh o obete vdovy (Lk 21,1Ħ4). NavyĦe Lukág ako jediný rozpráva o vzkriesení jediného syna vdovy (Lk 7,11Ħ17), o JeĦigovi a hriegnici (Lk 7,36Ħ50), o slúĦiacich Ħenách (Lk 8,1Ħ3), o Márii a Marte (Lk 10,38Ħ42), o uzdravení zhrbenej Ħeny (Lk 13,10Ħ17), podobenstvo o stratenej drachme (Lk 15,8Ħ10), o sudcovi a vdove (Lk 18,1Ħ8).⁴⁷ V nasledujúcich kapitolách bliĦšie priblíĦíme Ħeny v Lukágovom evanjeliu, ktoré sa aktívne podieĦali na sluĦbe JeĦigovi a jeho slovu. Predtým vĦak pripomenieme, Ħo znamenalo a znamená slovo *Ħevanjeliumó*.

Slovo *Ħevanjeliumó*, grécky *euangelion*, znamená dobrá správa. V klasickej literatúre toto slovo znamenalo odmenu poskytnutú za dobrú správu. TaktieĦ naznaĦovalo samotný obsah správy Ħ pôvodné oznámenie víťazstva, neskôr vyjadrovalo i iné správ prináĦajúce radosĦ. V Novom zákone sa vyskytuje 76-krát. Evanjeliu je dobrá správa o tom, Ħe JeĦig Kristus naplnil svoje zasĦbenia Izraelu a Ħe sa pre vĦetkých otvorila cesta spasenia. Evanjeliu nemá byĦ stavané do protikladu ku Starému zákonu (Boh nezmenil svoje zámary sĦlovekom), ale je naplnením starozákonného prisĦbenia (Mt 11,2Ħ5).⁴⁸ *ĦNaplnil sa Ħas a priblíĦilo sa BoĦie kráĦovstvoó* (Mk 1,15), to je podstatný obsah posolstva. No tentoraz sa sama osoba posla stáva stredom dobrej zvesti. Evanjeliu je JeĦig (por. Mk 1,1). Anjeli zvestovali jeho narodenie ako dobrú zvesĦ, evanjeliu (Lk 2,10n). KeĦ v priebehu 2. storoĦia zaĦalo slovo *Ħevanjeliumó* oznaĦovať písomnú správu o JeĦigovom Ħivote a uĦení, nestratilo pritom svoj prvotný význam. Aj naĦalej oznaĦovalo dobrú zvesĦ o spásе a BoĦom kráĦovstve v Kristovi.⁴⁹

HneĦ na zaĦiatku Lukágovho evanjelia vidíme Ħeny, ktoré svojou vierou a Ħivotom slúĦia evanjeliu, radostnej zvesti. AlĦbeta (Lk 1,5Ħ25; 39Ħ66) je tá, ktorá

⁴⁷ Por. Müller.P.G., *Evanjeliu sv. LukáĦe*, s. 30.

⁴⁸ Por. Mounce, R.H., *Ħevanjeliumó in : Nový biblický slovník*, s. 238.

⁴⁹ Por. LÉON Ħ DUFOUR, X. A KOL., *Ħevanjeliumó in : Slovník biblickej teológie*, s. 178 Ħ 179.

uverí aj napriek všetkým okolnostiam; Anna (Lk 2,36-38) je znamením oľakávajúcej viery; Mária a Marta (10,38-42) sa každá svojím spôsobom tešia z prítomnosti Pána.

Na prvom mieste nám však myšlienka zalieta k Panne Márii, ktorá svojou vierou spolupracovala na vykúpení takým jedinečným spôsobom, že Alfhbeta mohla o nej vyhlásiť: *Apoľehnaná si medzi ľenami* (Lk 1,42) a dodať: *Abľahoslavená je tá, ktorá uverila* (Lk 1,45).

Potom sú to ženy, ktoré sa z rôznych dôvodov pohybujú okolo Ježiha v zodpovedných funkciách. Výrečným príkladom toho sú ženy, ktoré ho sprevádzali z Galiley, aby ho podporovali zo svojho majetku. Sú to ženy, ktoré Ježiha neopustili ani vo chvíľach umuľenia a smrti (Lk 8,1-3; 23,49; 24,1-11). V každom prípade však Ježiš prijatím ľien do zboru uľeníkov urobil nieľo nemysľiteľné. Keľ Ježiš prijíma uľeníľky, chce v spoločnosti uľhľiť postavenie utľáľaných ľien a vyľadovať obnovu ich ľidskej dôstojnosti.⁵⁰ Ježiš umohľnil uľasť na svojom spásonosnom diele bez rozdielu muľhom aj ľenám. Vo svetle prichádzajúceho Boľieho kráľovstva padajú rozdiely a rozdelenia, ktoré si ľdia vytvorili. Všetkým, muľhom i ľenám, je uľené radostné posolstvo ako výzva na obrátenie a obnovu.

Podľa rozprávania všetkých evanjelií boli prvými svedkami veľkonolného posolstva práve ženy ľ ktorých svedectvu mimochodom na súde nikto neprpisoval hodnotu (Lk 24,1-11). Medzi týmito ľenami sa obzvlášť vyníma Mária Magdaléna, ktorá bola nielen pri umuľení, ale bola i prvým svedkom a ohlasovateľkou Zmľvychvstalého (por. Jn 19,25; 20,1.11-18). Práve Márii Magdaléne vyhradzuje svätý Tomáš Akvinský osobitné oznaľenie *Apoľtolky národov* (apostolorum apostola) a venuje jej krásny komentár: *Aľko ľena oznamovala prvému muľhovi slová smrti, tak ľena ako prvá ohlasovala apoľtolom slová ľivota* (Super Ioanem, ed. Cai, §2519).⁵¹ Spolu s uľeníkmi, ktorí sú skrze zjavenia zmľvychvstalého Krista povolani vytvárať spoločensťvo novej zmluvy, ohlasujú, že Pán vstal z mľvych (Lk 24,34). Ženy sú spolu s muľmi v jednote ľľenmi spoločensťva Ježiha Krista.⁵²

⁵⁰ Por. Gnľlka, J., *Jeľh Nazaretský-poselství a historie*, s. 161 ľ 162.

⁵¹ Por. Benedikt XVI., *Apoľtoli a prví uľeníci Krista*, s. 170 ľ 171.

⁵² Por. Lohse, E., *Teologická etika Nového zákona*, s. 110 ľ 117.

4.1 AlĤbeta (Lk 1, 5Ĥ25, 39Ĥ45, 56Ĥ66)

AlĤbeta je prvĤ Ĥena, s ktorou sa stretĤvame v LukĤĤĤvom evanjeliu. LukĤĤĤ prekvapivo nezaĤĤĤna rozprĤvĤnĤm o JeĤĤĤĤĤĤ, ale o JĤnovi KrstiteĤĤvi. RozprĤvĤnie o zasĤĤbenom narodenĤ JĤna KrstiteĤĤ pokraĤuje rozprĤvĤnĤm o KrstiteĤĤvom narodenĤ (1,57Ĥ66) a pomocou rozprĤvĤnia o stretnutĤ JĤnovej matky AlĤbety s MĤriou, matkou JeĤĤĤĤĤĤ, je spojenĤ s prĤbehom JeĤĤĤĤĤĤm (1,39Ĥ56). Tieto zĤzraĤnĤ udalosti sa odohrali poĤas vlĤdy Herodesa VeĤĤĤĤho (37 Ĥ 4 pr. Kr.).⁵³

ZdĤ sa vĤĤak, Ĥe v LukĤĤĤvom podanĤ a nasledujĤcej interpretĤcii jej prĤbehu AlĤbeta dostĤva malĤ priestor. NajskĤr sa predstavuje v sĤvislosti so vzĤĤami vo svojom Ĥivote: k svojmu manĤelovi a synovi, a potom k MĤrii, JeĤĤĤĤĤĤ matke. AlĤbeta v istom zmysle predstavuje niĤ, ktorĤ spĤja prĤbehy tĤchto ostatnĤĤ ŤĤdĤ dohromady. SpoĤiatku, aĤ po nĤvĤtevu Panny MĤrie, sa viac pozornosti venuje jej manĤelovi ZachĤriĤĤĤ, potom sa pozornosĤ presĤva na AlĤbetinho syna JĤna, ktorĤho hneĤ na to zatieni JeĤĤĤ.

Z LukĤĤĤvho evanjelia sa dozvedĤme, Ĥe pochĤdzala z Ĥronovho rodu. Spolu so svojĤm muĤom, kĤazom ZachĤriĤĤĤ, je postihnutĤ neĤĤĤstĤm a hanbou, pretoĤe nemajĤ deti. AlĤbeta je neplodnĤ a obaja sĤ veĤĤni starĤ. PodĤĤ vylosovania pripadla ZachĤriĤĤĤi ĤestnĤ Ťloha obetovaĤ kadidlo.⁵⁴ Anjel ako BoĤĤ posol oslovuje ŤĤĤsnutĤho kĤaz ZachĤriĤĤĤa biblickou formulou: **ĤNeboj sa!** (Lk 1,13nn; Gn 15,1nn) Zvestuje mu radostnĤ zvesĤ, Ĥe im bude Bohom darovanĤ dlho vyprosovanĤ potomok. MnoĤĤ budĤ maĤ radosĤ z tohto narodenia, lebo sa v Ĥom zvlĤĤĤnym spĤsobom prejavĤ BoĤĤa vĤemohĤcnosĤ a milosĤ. Je pozoruhodnĤ, Ĥe AlĤbeta mĤ svoje vlastnĤ meno a nehovorĤ sa o nej len ako o ZachĤriĤĤĤovej manĤelke alebo o JĤnovej matke, alebo MĤriinej prĤbuznej. Na rozdiel od ZachĤriĤĤĤa neprejavuje zdrĤhanie, vĤhanie alebo pochybnosti, keĤ poĤuje o Ťlohe, ktorĤ jej Boh zveruje.

ZachĤriĤĤĤ a AlĤbeta, obaja sĤ spravodlivĤi a nemajĤ deti, sĤ starĤ, a ŤĤ dĤvno preĤiel Ĥas na rodenie detĤ. Napokon Boh vypoĤul ich modlitby a poslal im posla s dobrou sprĤvou. Boh ŤĤĤsnĤm spĤsobom odmeĤuje ich vernosĤ. AlĤbeta poĤne. Dar Ducha SvĤtĤho,

⁵³ Por. *tamtieĤ* s. 29.

⁵⁴ ZachĤriĤĤĤ pochĤdzal z AbĤĤĤĤĤĤ kĤazskej triedy. PodĤĤ 1 Kr bola sluĤba v chrĤme zabezpeĤenĤ formou sluĤieb kĤazskĤĤ rodĤn, ktorĤ sa strĤdali kaĤdĤ tĤĤĤdeĤ. TakĤto organizĤcia siahala aĤ do obdobia po exile v Babylone. Existovalo dvadsaĤĤyri kĤazskĤĤ tried, takĤe kaĤdĤ z nich mala dvakrĤt roĤne tĤĤĤennĤ sluĤbu. Por. *SvĤtĤ PĤsĤmo pre kaĤdĤĤho*, 2001, Ĥ.7 Ĥ 8, s. 5.

o ktorý sa Lukáš zvlášť zaujíma, prichádza najprv k Alhbeta a Márii, ktoré sú predobrazom hien v celom Lukášovom evanjeliu.

Významné je však to, čo Lukáš hovorí o Alhbeta: naznačuje hŕku jej viery a jej spolupráca s Božím povolaním zohráva pozoruhodnú úlohu v dejinách spásy. Alhbeta preukazuje ľnosti, ktoré Lukáš ustaviťne odporúča ako charakteristické ľrty veriacich: pripravenosť a oľakávanie príchodu Božieho Mesiáša, vytrvalosť, viera, poslušnosť, radosť a otvorenosť prijať slovo napriek Ťaĥkostiam.⁵⁵

4.2 Anna (Lk 2,36-38)

Vedľa postavy Simeona, ktorý naplnil svoj hŕvot službou Bohu a posledným prorockým svedectvom, stretávame postavu prorokyne Anny. Simeon a Anna tvoria paralelu s postavami Zachariáša a Alhbety a uzatvárajú Jeĥigovo rozprávanie o detstve. Simeon a Anna predstavujú tých, ktorí v Izraeli ľakajú a túžia.

Jej meno nám pripomína matku Samuela (1 Sam 1 2) a Tobiášovu manželku (Tob 1,9). Je dcérou známeho Fanuela,⁵⁶ z Aserovho kmeĥa.⁵⁷ Anne je priznaná hodnosť, ktorú Starý zákon priznáva ģtyrom ģenám: Miriam, Mojĥigova sestra (Ex 15, 20.21; Nm 12,1-15), Debora (Sdc 4,4-16), Holda (2 Kr 22,14-20) a Izaiášova manželka (Iz 8,3).⁵⁸ Tieto ģeny predstavujú v chráme vystupujúce ģeny Izraela, ktoré sú obdarené darom proroctva.

Meno Anna je gréckym ekvivalentom hebrejského *Channah*, ģenskej odvodeniny slova, ktoré znamená *Apriazeĥ*, milosť. ģena sa podľa vtedajĥích zvyklostí oznaľovala vo vzťahu k mužovi: Anna je dcéra Fanuela, potomka Asera, ktorý bol synom Jakuba a Ley. Toto miesto, Aserova oblasť, hovorí o tom, ģe Anna nebola z Jeruzalema, ale opustila domov, aby sa venovala službe v chráme.

⁵⁵ Por. Sullivan. M. A. G., *Ĥeny v Novom zákone*, 1.vyd. Trnava : Dobrá kniha, s. 44 45.

⁵⁶ Fanuel, grécka forma hebrejského slova, znamená *Ĥvár Božia* Por. Eckey, W., *Das Lukasevangeliem: unter Berücksichtigung seiner Parallelen*, Teilband 1: Lk 1,1-10,42, Neukirchener : Verlag, 2004, s. 167.

⁵⁷ Toto miesto sa neskôr pouĥilo na oznaľenie územia, kde tento kmeĥ býval. Aser leĥí na severe, v oblasti Gileádu, Ĥaleko od Jeruzalema. Toto miesto, Aserova oblasť, hovorí, ģe Anna nebola z Jeruzalema, ale opustila domov, aby sa venovala službe v chráme. Por. Sullivan, M. A. G., *Ĥeny v Novom zákone*, s. 44.

⁵⁸ Rabínska tradícia poznala sedem prorokýĥ, okrem Miriam, Debory a Holdy eģe Sárú, Abrahámovu manželku (Gn 11,29-31; 12,1-20, Annu, Samuelovu matku (1 Sam 1 2), Abigail, manželku Dávida (1 Sam 25; 27,3) a Ester. Izaiášova manželka sa neuvádza. Por. Eckey, W., *Das Lukasevangeliem: unter Berücksichtigung seiner Parallelen*, Teilband 1: Lk 1,1-10,42, s. 167 168.

Lukáš predstavuje Annu takto:

ABola to ve**Ň**ni stará **Ň**ena. Od svojho panenstva **Ň**ila so svojím mu**Ň**om sedem rokov, potom sama ako vdova do osemdesiateho **Ň**ivrtého roku. Z chrámu neodchádzala, vo dne, v noci slú**Ň**ila Bohu pôstom a modlitbami. Práve v tú chví**Ň**u pri**Ň**la aj ona, vebila Boha a hovorila o die**Ň**ati v**Ň**etkým, **P**o o**P**akávali oslobodenie Jeruzalema**Ň** (Lk 2,36-38).

Anna predstavuje ideálny typ vdovy v rímskej antike, v starokresťanskom a ranokresťanskom ľase. Bola Ňenou jedného mu**Ň**a. Nie je jasné, ľi osemdesiat**Ň**yri rokov je d**Ň**ka jej vdovstva alebo jej celkový vek.⁵⁹

V Lukášovom rozprávání mô**Ň**eme vidie**Ň**, **Ň**e Anna bola zakorenená v starozákonných tradíciách a bola jednou z tých, ktorí o**Ň**akávali Mesiá**Ň**a, ktorý naplní nádeje Izraela. Anna je prechodná postava, pripravuje Izrael na jeho spásu, na príchod Mesiá**Ň**a, po ktorom tak tú**Ň**ili, a ktorého tak s nádejou o**Ň**akávali. Lukáš uzatvára svoj opis Anny ako prvej Je**Ň**igovej svedkyne slovami: **A**Práve v tú chví**Ň**u pri**Ň**la aj ona, vebila Boha...**Ň** Podobne ako **Ň**archavos**Ň** Al**Ň**betu a Márie, aj Annin príchod je v Bo**Ň**om ľase, **A** **Ň**ej chví**Ň**u. Lukáš hovorí, **Ň**e Anna pri**Ň**la a vebila Boha. Je svedkom, ktorý stojí a sved**Ň**í o tom, ľo za**Ň**il. Lukáš opä**Ň** spája rados**Ň**a chválu. No hoci je Anna prorok**Ň**a, nevyslovuje nijaké svedectvo ani výrok. Jej úloha ohlasovate**Ň**ky spo**Ň**íva v tom, aby **Ň**írla správu o Mesiá**Ň**ovom narodení.

O Anne je povedané, **Ň**e **A**hovorila o die**Ň**ati v**Ň**etkým, **P**o o**P**akávali oslobodenie Jeruzalema**Ň**. Ani toto o**Ň**akávanie nebolo len tú**Ň**obným príaním. Bolo postavené na opakovaných zas**Ň**ubeníach prorokov. (Jer 33; Dan 9; Zach 1, 12 **Ň** 2, 17; 8,1**Ň**23; 9,9; 12,1**Ň**13,1; 14,1**Ň**21; a mnohí iní). Anna bola vytrvalá vo svojich modlitbách a prosbách, vo svojej viere sa nenechala zasko**Ň**í**Ň** utrpením a skazou mesta Jeruzalem.⁶⁰

Na konci evanjelia svätého Lukáša u**Ň**eníci dostávajú pokyn, aby ostali v meste a**Ň** do príchodu Ducha. Zdá sa, **Ň**e Anna predstavuje v**Ň**etkých, ktorí o**Ň**akávajú pris**Ň**ubení Mesiá**Ň**a a jeho krá**Ň**ovstva. Posledné slová Lukášovho evanjelia sú ozvenou Anninho **Ň**ivota: **A**stále boli v chráme a vebili Boha**Ň** (Lk 24,53). Hoci má Lukáš o Anne len tri ver**Ň**e, jej príbeh pokračuje.⁶¹

⁵⁹ Por. Eckey, W., *Das Lukasevangelium: unter Berücksichtigung seiner Parallelen*, Teilband 1: Lk 1,1-10,42, s. 168.

⁶⁰ Por. Gooding, D., *Lukášovo evanjelium*, 1. vyd. Praha : Návrat dom**Ň**, 1994, s. 45.

⁶¹ Por. Sullivan, M. A. G., *Ňeny v Novom zákone*, s. 46 **Ň** 48.

4.3 Marta a Mária (Lk 10, 38-42)

Marta a jej sestra Mária sú často zdrojom záujmu, diskusií a možno niekedy aj frustrácie, najmä pre ženy. Lukášovo rozprávanie o týchto dvoch sestrách niekedy zatláča do úzadia teologicky významnejšie Jánovo rozprávanie o týchto ženách (Jn 11,1-44).

Lukáš zaznamenáva rozhovor dvoch sestier. Toto rozprávanie nasleduje po Ježišovej náuke o etike ľúby v predchádzajúcom podobenstve o Samaritánovi. Zatiaľ čo láska k blížnemu ako niečo všeobecne ľudské je dostupná i tomu, kto nie je učeníkom, ako nám to dosvedľuje príklad Samaritána, naľúbenie Ježišom slovo je špecifické a typické pre učeníkov.

Lukáš dal rozprávaniu rámec poznámkou *Agel Nalejó*, to znamená, že išiel Nalej na cestu do Jeruzalema. V istej dedine ho prijala žena menom Marta (aramejsky *Martha*). Jej sestra Mária Ježišovi pozorne naľúbila, prijíma s vierou Ježišovo slovo. Obidve sestry sú u Jn 11,1 uvádzané ako Lazárove sestry. Zatiaľ čo aktívna Marta je naplno zamestnaná praktickými povinnosťami hostiteľky (prevaha diakonie), meditatívna Mária sa naplno venuje hosťovi a intenzívne mu naľúbila. To Martu nahnevá, predsa musí všetku prácu urobiť sama, a preto prosí Ježiša, aby Máriu prinútil k pomoci v práci. Avšak Ježiš *Apánó* kritizuje množstvo Máriiných starostí a námah a poukazuje na to, že nutné je len jediné. Túto reč charakterizuje protiklad *Amnohé n jedinéó*. To jediné spoľíva práve v intenzívnom naľúbení Ježišom slovo a meditácii o *Rom*.⁶²

Tento príbeh nachádzame jedine u Lukáša. Obidve sestry predstavujú správny postoj voči prorokovi: prijať ho do svojho domu. Príbeh taktiež prehlbuje chápanie pohostinnosti. Ježišova odpoveď Marte ukazuje, že pri pohostinnosti, to *Apotrebné je len jednoó*, je to skôr pozornosť voči hosťovi než jeho obsluhovanie. Ježiš krásne prechádza od poskytovaniu služby k prijatiu daru. Ten, kto k nám prichádza, je poslom milosti. Martin nepokoj je pochopiteľný. Ale pre svoju horkosť nakoniec poruší pravidlá služby ešte viac ako jej sestra, lebo hľadá hosťu, aby zasiahol v rodinnom spore.⁶³

Prečo si Lukáš všíma tento rozhovor dvoch sestier? Evanjelista si ho nielen všíma, ale ho aj zaznamenáva. Autorka Sullivan uvádza: *Aj táto scéna odráža skôr situáciu v Lukášovej komunite než situáciu z Ježišovho života. V ôsmom desaťročí, keď*

⁶² Por. Müller, P. G., *Evangelium sv. Lukáša*, s. 105.

⁶³ Por. Johnson L. T., *Evangelium podle Lukáša*, 1. vyd. Kostelní Vydí : Karmelitánske nakladatelstvo, 2005, s. 196.

Lukáš svoje evanjelium písal, sa veľa diskutovalo o úlohe žien. Lukáš sa prinajmenšom usiluje ukázať, že byť kresťanom nie je v protiklade s grécko- a rímskym ideálom pre mužov a ženy žijúcich v Rímskej ríši. Ukazuje, že kresťanskí muži i ženy boli zbožní a zachovávali náboženské tradície, že ako členovia spoločnosti sa drhali prijatých štandardov správania, že ich rodinný život bol príkladný. V tomto kontexte Marta predstavuje ženy, ktoré sa starali o *Annohé veci* v ranej cirkvi, ktorá žila v silnom apokalyptickom oľakávaní konca sveta. Napríklad Pavlove cirkvi v päťdesiatych rokoch 1. storočia si mohli dovoliť prorokyne, učiteľky, apoštolky, diakonky, čiže ženy, ktoré prijali netradíčné úlohy alebo úlohy, ktoré vtedajšia spoločnosť vyhradila len pre mužov.⁶⁴ Ako ďalej táto autorka uvádza, v Cirkvi prvých storočí sa rozvíjalo učeníctvo prinajmenšom v dvoch líniách. Prvú líniu predstavuje Mária, líniu charizmatických, putujúcich kazateľov. Na druhej strane museli existovať spoločensvá a v nich hostelia, ktorí sa postarajú o potreby týchto putujúcich kazateľov. Marta je symbolom tých, od ktorých sa oľakávalo, že budú dávať s radosťou a nebudú poľitať náklady. Nebudú za to oľakávať nijaké uznanie. Lukáš týmto rozprávaním bráni obidve formy učeníctva aj u žien.⁶⁵

4.4 Ženy v Ježišovom sprievode (Lk 8,1-3)

Ďalšie potom po mestách a dedinách kázal a hlásal Dobrú zvesť o Božom kráľovstve. Dvanásť boli s ním, tiež niekto žien, ktoré uzdravil od zlých duchov a z chorôb: Mária, zvaná Magdaléna, z ktorej vyšlo sedem zlých duchov, Jana, žena Herodesovho správcu Chúzu, Zuzana a mnohé iné, ktoré im vypomáhali zo svojich prostriedkov (Lk 8,1-3).

Synoptické evanjeliá podľa Matúša, Marka a Lukáša predstavujú Ježišov život ako jednu cestu, ktorá sa začína v Galilei a pokračuje do Jeruzalema, kde Ježiša popravili. Len Lukáš poukazuje na ženy, ktoré nasledovali Ježiša z Galiley, ako na rozpoznateľnú skupinu. A len Lukáš menuje tie ženy v priebehu Ježišovej cesty. Podľa stuttgartského komentára, tento úvod ide nad rámec Mk a Q a využíva mená a informácie z vlastných Lukášových prameňov.⁶⁶

⁶⁴ Sullivan. M. A. G., *Ženy v Novom zákone*, s. 213.

⁶⁵ Por. tamtiež s. 215 a 217.

⁶⁶ Por. Müller. P. G., *Evanjeliium sv. Lukáša*, s. 80.

Jehůg zjavne realizuje plán vystúpiť vo všetkých galilejských a judských mestách (4,43n) a zvestovať vo veľkom zhromaždení Ťdu v synagógach i mimo nich svoje posolstvo o príchode Božieho kráľovstva. Jehůga stále sprevádza veľká skupina spolupracovníkov. Patria k nim predovšetkým Dvanásti ako najuňgí spolupracovníci, Ťalej tak mnohí uľeníci a medzi nimi ģeny, ktoré uzdravil a ktoré sa z vŤalnosti zapojili do Jehůgovho hnutia.⁶⁷ Lukág vysvetľuje ich sluĤbu: **A...ktoré im vypomáhali zo svojich prostriedkov.**⁶⁸ Je to azda prenesenie neskorĤch misionárskych pomerov, keď bohaté ģeny misionárom ekonomicky pomáhali, na Jehůgovu dobu? Alebo platili radikálne pokyny v rozposielacej reľi v nejakej forme pre uľeníľky? Mnohé tu zostáva nejasné. V kaĤdom prípade vĤak Jehůg prijatím ģien do zboru uľeníkov urobil nieľo pre súľasníkov provokatívneho. Ako sme uviedli vyĤšie, uľeníľky boli pre rabínov nemysliteľné. I pre bohosluĤbu v synagóge bolo treba len muĤov. KeŤ Jehůg prijíma uľeníľky, chce v spoločnosti uľahľiť postavenie utľaláných ģien a vyĤadovať obnovenie ich Ťudskej dôstojnosti.⁶⁸

Skúsme sa pozrieť na túto stať z Lukágovho evanjelia z pohľadu povolania. Jehůg od zaľiatku svojej sluĤby povoláva Ťdí, aby ho nasledovali. Správy o povolanió vlastne hovoria o niektorých muĤoch, ktorých povolal: napríklad o Petrovi a Ondrejovi, Jakubovi a Jánovi (Mk 1,16Ť20) a mnoho ŤalĤich. Povolanie alebo zvestovanie Márii je jedným z niekoľkých povolaní ģeny v Novom zákone. Hoci sa nedozvedáme, kedy a ako boli tieto ģeny Apovolanéó, synoptici a Ján sa zhodujú, ģe ģeny boli s Jehůgom poľas celej jeho sluĤby. Zdá sa, ģe nikto si nevie spomenúť, kedy tam neboli: akoby tam boli vĤdy. Ich nasledovanie Jehůga je prirodzené a považuje sa za samozrejmé aspoľ v kresťanských komunitách.

Ĥeny nasledovali Jehůga v Galilei a jej okolí a potom do Jeruzalema. Boli pri kríĤi aj pri prázdnom hrobe. Ĥeny vlastne predstavujú jasný protiklad k ich muĤským kolegom v tom, ģe vytrvali na ceste napriek celému nepriateľstvu voľi Jehůgovi a uľite aj voľi nim. EvanĤeliá svedľia o tom, ģe s Jehůgom sú ģeny na konci, pri kríĤi a vzkriesení. Tieto ģeny nasledovali Jehůga celou cestou.

⁶⁷ Por. tamtieľ

⁶⁸ Por. Gnľka. J., *Jehůg Nazaretský Ť poselství a historie*, s. 161 Ť 162.

4.4.1 Mária Magdaléna

V zozname žien v evanjeliách je Mária z Magdaly, uvádzaná vždy na prvom mieste (Mk 15,40; 15,47; 16,1; Lk 8,2; 24,10). Keď sa budeme pridávať toho, čo nám zvestuje evanjelium o Márie Magdaléne, vidíme, že sú to skromné správy v porovnaní s úlohou, ktorú jej zveril vzkriesený Ježiš. Odpoveď môžeme nájsť v minulosti, a preto sa mnohí pokúšali zostaviť jej životopis a stotožniť ju s ňalšími ženami, o ktorých sa v evanjeliách hovorí. Z prierezu kresťanskou literatúrou sa zdá, že prvý, ktorý venoval zvláštnu pozornosť ženám idúcim večerným ránom k hrobu a zvlášť Márii Magdaléne bol Hippolyt († 236). Ako na východe, tak i na západe ovplyvnilo jeho uľenie veľmi silno obraz a chápanie Márie Magdalény. Je podľa neho typom, t. j. modelom a príkladom niekoľkých postáv Starého zákona. V prvom rade ju prirovnáva k Eve. Zatiaľ čo Eva dala Adamovi zakázaný plod a s ním i posolstvo smrti, Mária Magdaléna sa svojou poslušnosťou Kristovi stala zvestovateľkou veľného a šťastného života. Najprv predobraz nachádza v Piesni piesní.⁶⁹ Jej osoba je však zatiaľ interpretatelnou historickou hypotézou. Od dôb Gregora Veľkého je identifikovaná s hriešnicou od Lk 7,36-50. Tak sa dostala do liturgie ako kajúcnica. Tento pohľad je považovaný za mylný.⁷⁰ Niektorí si ju mýlia aj s Máriou z Betánie, sestrou Marty a Lazára (Jn 12,1-8). Mária Magdaléna sa tiež mylne považuje za nemenovanú ženu, ktorú prichytili pri cudzoložstve (Jn 7,53 - 8,11). Nikde v Novom Zákone sa o Márii Magdaléne nehovorí ako o hriešnici a už vôbec nie ako o prostitútke. Vlastne sa o nej hovorí veľmi málo.⁷¹ Spája sa s galilejským mestom Magdala.⁷² O pôsobení Ježiša v tomto meste nemáme zmienku. Mária Magdaléna bola pravdepodobne nevydatá, slobodná židovka. Zrejme cez obchod s rybami prišla k blahobytu. Po tom, ako opustila svoju vlasť a pripojila sa k Ježišovi, je označovaná ako Magdaléna, tá, ktorá pochádza z Magdaly.

⁶⁹ Por. Carbone, G. M., *Marie Magdalská*, Kostelní Vydč : Karmelitánske nakladateľstvo, 2008, s.75 - 76.

⁷⁰ Por. Gnllka, J., *Ježiš Nazaretský- poselství a historie*, s. 162.

⁷¹ Por. Sullivan, M. A. G., *Ženy v Novom zákone*, s. 203.

⁷² Mesto Magdala sa nachádzalo na západnom brehu Genezaretského jazera, severne od Tiberiady a Chamátu a južne od Kafarnauma. Meno pochádza z hebrejského *magdāl*-veža. Magdala mala najväčší prístav na jazere a bola tiež centrom rybolovu a spracovania rýb. Významné bolo aj staviteľstvo lodí. Mesto bolo aj výbornou cestnou spojniciou do Sýrie, ako i k stredomorským mestám Ceaserea a Ptolemais. Por. Eckey, W., *Das Lukasevangelium: unter Berücksichtigung seiner Parallelen*, Teilband 1: Lk 1,1-10,42, s. 368.

Lukáš hovorí o Márii, **Az ktorej vyšlo sedem zlých duchov** (Lk 8,2; Mk 16,9). Pravdepodobne bola Ježigom zbavená choroby, ktorá ovládala jej zmysly, ničila jej osobnosť a ktorá ju privádzala v Magdale do izolácie. O špeciálnom type obsesie tejto ženy sa nehovorí nič. Magdaléne bola zrejme pomätená.⁷³

Zázrak exorcizmu predstavuje Ježišov zápas so zlom, ktoré postihuje ňu v mnohých formách: démoni, Satan, chaos, pokušenie, zvláštne správania, hrozné, nevyspytateľné príznaky atď. Máriu Magdalénu trápil nie jeden, ale sedem zlých duchov, ktorí ovládali jej život. Po ňom sedem znamená úplnosť a ilustruje stupeň jej postihnutia. Lk 11,24-26 a tiež Mt 12,43-45 nám podávajú obraz nebezpečenstva ľloveka, z ktorého vyšiel nečistý duch, ktorý blúdi po pustých miestach a hľadá odpočinok, ktorý nenájde. Ježišovi poslucháči mali pochopiť, že bez viery a vytrvalosti je aj uzdravený ľlovek v nebezpečenstve. Zlo sa stále vracia. Mária Magdaléna ostáva blízko pri Ježišovi, posluhuje mu a slúži ako príklad pre ostatných učeníkov. V prítomnosti Ježiša je zdravá, bez démonov, ktorí ju trápili v minulosti. Uzdravenie znamená začlenenie sa naspäť do spoločnosti. Keď sa spomína Mária Magdaléna, vždy sa spomína na prvom mieste. Je to náznak toho, že medzi ženami mala vedúcu úlohu.⁷⁴ Hoci v jednotlivých evanjeliách máme rozdiely v správach o ňalších ženách, ktoré sprevádzali Ježiša, všetky štyri evanjeliá zhodne zobrazujú Máriu Magdalénu pod krížom a tiež ako svedkyňu vzkriesenia.

Jánovo evanjelium (20,11-18) vyzdvihuje zvlášť významnú úlohu Márie Magdalény. Ona prvá stretáva zmŕtvychvstalého Krista. Spolu s ňou ho považuje za záhradníka. Pozná ho až vtedy, keď ju zavolá menom. Preto bola tiež Mária Magdaléna nazývaná **Apoštolkou apoštolov**.⁷⁵ Mária Magdaléna bola ošitou svedkyňou zmŕtvychvstalého Krista, a to ešte pred apoštolmi, Preto bola tiež prvá, ktorá vydala svedectvo apoštolom. Táto udalosť, ako ju vo svojom apoštolskom liste *Mulieris dignitatem* uvádza Ján Pavol II. **A** je v jistom smyslu korunou všetého, čo bolo prvôšieleno o tom, že Kristus **šiel** božské pravdy ženám **stejnô** ako mužom. Dá sa šci, že se tímto

⁷³ Por. Eckey, W., *Das Lukasevangeliem: unter Berücksichtigung seiner Parallelen*, Teilband 1: Lk 1,1-10-42, s. 369.

⁷⁴ Por. Sullivan M. A. G., *Ženy v Novom zákone*, s. 203-205.

⁷⁵ Rhabanus, Maurus, *De vita beatae Marie Magdalene*, XXVII: **A**špasiť. ustanovil ju (Máriu Magdalénu) za apoštolku svojho zmŕtvychvstania u apoštolov (PL 112, 1447). **A**šala sa apoštolkou apoštolov tým, že jej bola pridelená úloha hlásať učeníkom Pánovo zmŕtvychvstanie. Tomáš Akv., *In Ioannem Evangelistam Expositio*, c. XX, 1; III, 6 (Sancti Thomae Aquinatis Comment. In Matthaeum et Ioannem Evangelistas), Ed. Parmens, X629. Cit. podľa JÁN PAVOL II., *Mulieris dignitatem*, 16.

zpŕsobem naplnila prorokova slova: Vyliji svého ducha na všechny lidi, vaŕi synové i dcery budou prorokovató (Joel 3,1).⁷⁶

4.4.2 Jana, ŕena Herodesovho správcu Chúzu

Jana sa spomína len v Lukáŕovom evanjeliu na dvoch miestach (Lk 8,3; 24,10). Oznaŕuje sa v 8,3 ako manŕelka Chúzu, ktorý bol Herodesovým správcom. Jeho oznaŕenie ako správca alebo miestodŕŕiteŕ naznaŕuje, ŕe zastával vysoký úrad. Pravdepodobne nebol ŕidom. Chúza je nabatiŕské meno. To, ŕe Jana, podobne ako uŕeníci a nevydaté ŕeny v Jeŕiŕovej blízkosti, zdieŕala spolu s nimi potulný ŕivot, si môŕheme len ŕaŕko predstaviŕ. V tom prípade by musela manŕela a svoju rodinu opustiŕ. Túto skutoŕnosť nám niŕ nenasvedŕuje. Preto sa radŕej domnievame, ŕe Jeŕiŕa a jeho nasledovníkov podporovala zo svojich prostriedkov a pomocou svojho vplyvu a naŕalej sa starala o svoje rodinné povinnosti. Pravdepodobne vŕak putovala do Jeruzalema.⁷⁷

Lukáŕ nemá podrobné rozprávanie o úlohe ŕien na Herodesovom dvore pri Jánovej smrti. Spojenie Jany s Herodesovým dvorom opravŕuje Markove a Matúŕove úvahy o príŕinách a spôsobe Jánovej smrti. Vŕetci traja evanjelisti tvrdia, ŕe slovo o Jeŕiŕovom kázaní a ŕinoch sa donieslo na vysoké miesta, aŕ na Herodesov dvor. Lukáŕ má sklon párovaŕ a vyvaŕhovaŕ postavy. Lukáŕ vedel o Markovom rozprávaní o Jánovej smrti a úlohe Herodiady a jej dcéry pri jeho smrti. Tieŕ vedel o Herodesovom paranoidnom strachu, ŕe Jeŕiŕ je vzkriesený Ján. Lukáŕ hovorí, ŕe Herodes chcel vidieŕ Jeŕiŕa preto, ŕe kaŕdý o ŕom hovoril. Len Lukáŕ nám hovorí o tom, ŕe Herodesovi sa táto túŕba splní, keŕ k nemu poŕle Pilát Jeŕiŕa (Lk 23,6ŕ12). Mohli by sme sa domnievaŕ, ŕe Herodes a ŕlenovia jeho dvora poŕuli a vytvárali si mienku o Jánovi Krstiteŕovi a o Jeŕiŕovi.

Podŕ Lukáŕa je svedok veŕni dôŕehitý. Niektorí si vyvodili z Jeŕiŕových ŕinov nesprávne závery. Iní, ŕasto ŕeny, prichádzali za Jeŕiŕom, nasledovali ho, venovali mu svoje prostriedky a samotný ŕivot. Jedna z týchto ŕien je Jana, ktorá poŕula to isté, ŕo poŕul Herodes, ale priŕla k lepŕiemu záveru.⁷⁸

⁷⁶ Leský preklad textu je pouŕitý pre lepŕiu formuláciu textu.

⁷⁷ Por. Eckey, W., *Das Lukasevangeliium: unter Berücksichtigung seiner Parallelen*, Teilband 1: Lk 1,1-10-42, s. 370.

⁷⁸ Por. Sullivan. M. A. G., *ŕeny v Novom zákone*, s. 197.

4.4.3 Zuzana

Táto žena sa na iných miestach nespomína. Jej spojenosť s Máriou Magdalénou a Janou v Lk 8,3 naznačuje, že podobne ako ony, aj ona nasledovala Ježiha a starala sa oňho zo svojich prostriedkov. Nevieme o nej nič bližšie. To, že pri nej nie je meno manžela, ani hľadného iného mužského prílena rodiny, naznačuje, že bola osamelá.

Tri vyčíslené spomenuté mená však predstavuje len časť z veľkej skupiny žien v Ježišovom okolí. Medzi nimi určite nájdeme veľa tých, ktoré Ježiš oslobodil od hriechu (7,36-50).

Ony všetky podporovali Ježiha a apoštolov na ceste zo svojich prostriedkov a podľa možností, ktorými disponovali. O ich majetkových pomeroch sa nič nehovorí. Veľké bohatstvo si tiež nemôžeme predstaviť. Nehovorí sa nič o ich schopnostiach a o službách, ktoré vykonávali. Lukáš a jeho lítatelia môžu však na tieto úlohy myslieť, keď pozorujú ženy v ranokresťanskej cirkvi.⁷⁹

4.5 Ženy pod krížom (Lk 23,49.55-56)

Lukáš hovorí o ženách, ktoré ho sprevádzali z Galiley tri dôležité veci: napriek tomu, že sa odlišujú od apoštolov, nelíšia sa od učeníkov: *Sprevádzali ho*, prišli z Galiley a Ježiha a Dvanástich podporovali zo svojich prostriedkov. Tieto ženy sú súčasťou jadra galilejskej obce, ktorá sa stane prvou cirkvou v Jeruzaleme (Sk 1,14); sú svedkami priebehu Ježišovho pôsobenia (8,1-3), smrti a pohrebu (Lk 23,55) i zmŕtvychvstania (24,1-10). U Lukáša sú ženy verné Ježišovi a ako svedkyne sa stávajú spojovacím článkom týchto kľúčových udalostí.

Lukáš nemenuje ženy, ktoré boli pri kríži, tak ako ostatní evanjelisti. Navyše vynecháva odkaz na útek učeníkov. Lukáš skôr hovorí, že *Avšak jeho známi* (Lk 23, 49), ako aj ženy, ktoré ho sprevádzali z Galiley stáli obnačení a dívali sa na to. Splnilo sa tak proroctvo ĺalmu 38,12: *Prítelia moji a moji známi odvracajú sa odo mňa pre moju biedu, aj moji príbuzní sa ma stráňia.*

⁷⁹ Por. Eckey, W., *Das Lukasevangelium: unter Berücksichtigung seiner Parallelen*, Teilband 1: Lk 1,1-10-42, s. 370-371.

A Odprevádzali ho **h**eny, ktoré s ním prišli z Galiley. Pozreli si hrob, aj to, ako ulo**h**ili jeho telo. Potom sa vrátili domov a pripravili vo**h**ové oleje a masti. V sobotu pod**h** prikázania zachovali pokoj**h** (Lk 23,55-56).

V staroveku neznamenal pre odsúdenca koniec hŕvota taktie**h** koniec jeho trestu. Rímske právo poznalo ponižujúci sprievodný trest: neúctu k mŕšvemu. Máme ve**h** svedectiev o tom, h**e** príbuzným popraveného nebolo dovolené pochova**h** mŕšveho a nariaka**h** nad ním. Na vydanie mŕšveho bol potrebný zvlášt**h**ny akt milosti, ktorý bol ň s výnimkou zlo**h**incov proti majestátu ň hŕadajúcim rodinným príslu**h**níkom ude**h**ovaný. Odmietnutie pohrebu bolo pre hŕidovské cítenie nie**h**o také strašné, h**e** sa to nesmelo urobi**h** ani zlo**h**incovi.⁸⁰ Pod**h** zhodného svedectva štyroch evanjelistov (Mk 15,42-47; Mt 27,57-61; Jn 19,38-42) sa Je**h**ig**h**a snažil pochova**h** Jozef z Arimatey.⁸¹

Všetky evanjelia píšu, h**e** heny pripravili masti pre Je**h**ig**h**ovo telo. Ale iba Luká**h**g venuje to**h**ko pozornosti ňalšej úlohe hien: ich svedeckej úlohe. Dvakrát nám pripomína, h**e** heny prišli z Galiley ako skupina spolu s Je**h**ig**h**om (23,49.55). Výslovne si vŕíma, h**e** pozorovali, i**h**o sa dialo pri Je**h**ig**h**ovej smrti (23,49) a pohrebe (23,55).⁸²

Všetci evanjelisti sa zmie**h**ujú o h**e**nách ako o svedkoch ukri**h**šovania. To vŕak e**h**te nie je vŕetko; ka**h**ďý z evanjelistov pova**h**uje za svoju povinnos**h**ť uvies**h**ť v**h**dy tri heny z ve**h**kého zástupu menom ň Luká**h**g tak robí na inom mieste. Menom ich uvádza pri menovaní o nasledovaní a pri zmŕšvychvstaní (24,10). Matú**h**g, Marek a Ján uvádzajú Máriu z Magdaly. Ján uvádza Máriu, matku Je**h**ig**h**ovu a Máriu, matku Kleofá**h**govu (19, 25); tá je pravdepodobne toto**h**nná s Máriou, matkou Jakubovou a Jozefovou, s ktorou sa stretávame u Matú**h**ga (27,56) a Marka (15,40.47). Tí uvádzajú kone**h**ne ako tretiu henu Salome, matku Zebedejových synov. Luká**h**g uvádza tri mená Máriu Magdalénu, Máriu, matku Jakubovu a Janu, henu Chúzovu (Lk 8,3; 24,10).

Pre**h**o sú uvádzané mená tro**h** hien? Odpove**h** ň mô**h**e znie**h**ť pod**h** Krolla takto: A**h**..preto**h**e vystúpili ako svedkovia. Pod**h** hŕidovského práva sta**h**ili dvaja alebo traja svedkovia, aby zaru**h**ili nepochybnú skuto**h**nos**h**ť (Dt 19,15). I ke**h** ňeny neboli

⁸⁰ Por. Kroll, G., *Po stopách Je**h**ig**h**ových*, 2.vyd. Praha : Zvon, 1996, s. 369.

⁸¹ Jeho skutky a jeho postavenie sa opisuje rôzne. Matú**h**g ho predstavuje ako bo**h**á**h**a, ktorý patril medzi Je**h**ig**h**ových u**h**eníkov. Ján pí**h**e, h**e** bol A**h**ajným u**h**eníkom, preto**h**e sa bál hŕidov. Luká**h**g ho pod**h** Marka popisuje ako i**h**ena ve**h**ŕady, ktorý mal dobré úmysly: A**h**esúhlasil s ich rozhodnutím a konaním. Dodáva, h**e** A**h**akával Bo**h**ie krá**h**ovstvo a h**e** to bol A**h**g**h**chtilý a spravodlivý i**h**lovek. ó Por. Johnson, L. T., *Evangelium podle Luká**h**ga*, s. 395.

⁸² Por. tamtie**h**, s. 396 ň 398.

oprávnené svedlíť pred súdom, bola ich výpoveň v apoštolskom zvestovaní zvlášť dôležitá. Lebo však mali tieto tri menované ženy dosvedčiť? Predsa nie ukrižovanie.⁸³

Prejavovať záujem o posledné slová umierajúceho je všetkým Židom spoločné. Je teda prirodzené, že i Ježišových učeníkov zaujímal, s akými slovami ich Majster skončil. Hneď po Ježišovej smrti interpretovali mnohí jeho slová zle a vznikali tak rôzne povesti.⁸⁴ Ježišovým nasledovníkom záležalo na tom, aby povество posledných slovách Majstra vyvrátili tromi svedkami. Pod krížom bolo určiť viac svedkov, ktorí to poľuli ako tri ženy. Preto mohli rôzni rozprávači uvádzať rôzne mená. Najviac sa zrejme vyznamenala zvlášť Mária z Magdalény svojou rozhodnosťou, s akou vydala svedectvo.

Po Ježišovej smrti sa ženy vrátili domov a pripravili voňavé oleje a masti, ktoré potrebovali na pomazanie Ježiša. A potom, po sobote sa vrátili k hrobu pripravené pomazať ho. Podľa Lukáša ženy zachovávajú sobotu. Táto poznámka pripomína ľudom Ježišovo narodenie, keď sa všetko udialo podľa Zákona. Ako Raymond Brown vo svojej štúdií o Evanjeliu podľa Lukáša poznamenáva: „Od začiatku do konca žil Ježiš v medziach Zákona.“⁸⁵

4.6 Ženy pri prázdnom hrobe (Lk 24,1-8)

Je prvý deň po sobote, v ktorú mali odpočívať. Všetky evanjeliá zdôrazňujú, že to bolo zavčasu ráno. Ženy prinášajú masti,⁸⁶ ktoré si pripravili na Ježišovo telo nebolo dosť pomazané, bolo len zabalené do plátna a položené do hrobu cez sobotu.

Rozpačito nad tým uvažujú, slovo *apoteo* vyjadruje myšlienkový zmätok či rozpaky. Lukáš uvádza príbuzné slovo *diapoteo*. Môžeme si všimnúť, že skutočnosť prázdneho hrobu ešte sama osebe nevedie k viere. Je nutný jej výklad.⁸⁷ Dvaja muži v hrievnom odeve, predstavení ako anjeli (Sk 1,10) zvestujú uhasnutým ženám, že Ježiš nie je medzi mŕtvymi, ale vstal z mŕtvych, ako to predpovedal v Galilei (Lk 9,22.44; 17,25; 18,32n). **A tri dni** (v. 7) uplynuli a Ježišova predpoveď sa splnila.⁸⁸

⁸³ Kroll, G. *Po stopách Ježišových*, s. 366.

⁸⁴ Por. tamtiež, s. 366-367.

⁸⁵ Por. Sullivan, M. A. G., *Ženy v Novom zákone*, s. 200.

⁸⁶ U Židov nebolo zvykom balzamovať telo nebohého, a tak pomocou vôní a aromatických látok pomáhali k zmierneniu zápachu a spomaleniu rozkladania tela. Por. Bock, D. L., *Luke 9:51-24:53*, Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 1996, s. 1877.

⁸⁷ Por. Johnson, T. L., *Evanjelium podľa Lukáša*, s. 399-400.

⁸⁸ Por. Müller, P. G., *Evanjelium sv. Lukáša*, s. 168.

Ĥenám sa neprikazuje, aby iĝli povedaĤ Petrovi a uĤeníkom, Ĥe JeĤiĝ ide pred nimi do Galiley (Mk 16,7; Mt 28,7). Lukáĝ povzbudzuje Ĥeny i ĤitateĤov, aby si spomenuli na to, Ĥo JeĤiĝ hovoril v Galilei. Nedáva im Ĥiadny príkaz informovaĤ ostatných, ale samy oznamujú vĝetko, Ĥo sa im prihodilo. Problém nevery sa netýka ich, ale muĤov, AĤedenástich uĤeníkov a ostatnýchó, ktorí so zjavným pohŤdaním považujú ich správu za nezmysel. I keĤ Peter potvrdzuje fakty prípadu, sám eĝe neverí, len sa vracia v úĤase. Lukáĝ vynecháva príŤb, Ĥe sa JeĤiĝ zjaví v Galilei, a namiesto toho vyzýva, aby si Ĥeny spomenuli, Ĥo JeĤiĝ povedal v Galilei. Týmto postupom povzbudzuje ĤitateĤov, aby sa rozpamätali na priebeh JeĤiĝovej Ĥinnosti, a zároveĤ znovu potvrdzuje úlohu Ĥien: mohli si na to spomenúĤ, pretoĤe pri tom boli. Slová, na ktoré si majú spomenúĤ, sú JeĤiĝovo proroctvo o jeho utrpení, smrti a vzkriesení. PokiaĤ si spomenú, tak im JeĤiĝove vlastné slová budú výkladom tejto, inak takej záhadnej udalosti jeho telesného zmiznutia. Lukáĝ ale ĤitateĤov informuje, Ĥe Ĥeny si spomenuli, takĤe môĤeme usúdiĤ, Ĥe dospeli k viere a k správne mu pochopeniu udalostí.⁸⁹

O niekoĤko verĝov Ĥalej môĤeme sledovaĤ udalosĤ dvoch uĤeníkov, ktorí sú na ceste do Emauz a JeĤiĝ sa k nim pripája. Oni mu smutní rozprávajú, Ĥo sa v tých dĤoch odohralo v Jeruzaleme. Hovoria: *A Niektoré Ĥeny z naĝich nás aj naĤkali. Pred svitaním boli pri hrobe a keĤ nenaĝli jeho telo, priĝli a tvrdili, Ĥe sa im zjavili anjeli a hovorili, Ĥe on Ĥje. Niektorí z naĝich odiĝli k hrobu a zistili, Ĥe je to tak, ako vraveli Ĥeny, ale jeho nevidelió* (Lk 24,22Ĥ24).

Slovo *existémi* (rozruĝiĤ, vyviesĤ z miery) je veĤmi silné. Lukáĝ ním vyjadruje, Ĥe uĤenici boli prekvapení a v rozpakoch. Apoĝtoli napriek tomu vĝetkému neveria Ĥenám, odchádzajú sa sami presvedĤiĤ.

4.6.1 Mária Jakubova

A..vrátili sa od hrobu a toto vĝetko zvestovali Jedenástim i vĝetkým ostatným. Bola to Mária Magdaléna, Jana a Mária Jakubova. A s nimi i iné to rozprávali apoĝtolomó (Lk 24,9Ĥ10).

⁸⁹Por. Johnson, T. L., *Evangelium podle Lukáĝe*, s. 403 Ĥ 404.

Prvé dve mená sú v zozname ħien uvedenom v Lk 8,1ñ3 o tých, ktoré slúħili Jeħigovi a Dvanástim. *AMária*, matka Jakubovaó, je v tomto zozname navyge.⁹⁰ Správa o *AMaria* hĚ Iakubouó, *AMary* the one of Jamesó je nejasná, genitív môħe oznaĽovaĽ Jakubovu matku, ħenu alebo sestru.⁹¹ Marek uvádza Máriu ako matku Jakuba mladħieho a Jozesa (15,40), *Mária Jakubova* (16,1); u Matúĝa je to *AMária*, Jakubova a Jozesova matkaó (27,56). Nejde tu vĝak iba o konkrétne mená, ale o fakt, ħe ħeny, ktoré Jeħiga nasledovali z Galiley a videli, ako zomrel a bol pochovaný, teraz oznamujú, Ľo preħili.⁹² Tieto ħeny, ktoré sú tu oznaĽené menovite, reprezentujú skupinu ħien *Aa s nimi i iné to zvestovali apogolomó* (24,10b), ktoré boli zapojené do ĝirenia zvesti o zmŤvychvstaní.

4.7 *Mária, spojovateĽka Starého a Nového zákona*

Stredom Nového zákona sa nesie radostná zvesĽ ħe Jeħig Kristus z Nazareta je Kristus a Boħí Syn (Mk 1,1; Jn 20,31; Rim 1,9; Gal 1,16 atĽ.). Vĝetko ostatné vychádza z tejto základnej skutoĽnosti alebo je jej podriadené. V súvislosti s Jeħigovou osobou hovorí Nový zákon tieħ o jeho matke. Na poznanie jej osoby poskytuje Nový zákon najstarĝie svedectvá, ktoré sú jediné spoĽhlivé.⁹³ V obidvoch Lukáĝových dielach sa stretávame s Máriou Ľasteĝie ako v ostatných spisoch Nového zákona. V rozprávaní o Jeħigovom detstve (Lk 1 ñ 2) sa nezvestuje iba skutoĽnosĽ, kým je pre nás Jeħig, hlása sa tieħ, ako môħeme vidieĽ Máriu. Skrze Ducha Svätého sa stáva Jeħigovou matkou (Lk 1,35). Jej súhlas Boħiemu posolstvu je príkladom (Lk 1,38). VĽaka svojmu povolaniu je blahoslavená (Lk 1,45.48). Vzorom môħe byĽ Máriina viera (Lk 1,45), jej pripravenosĽ poĽúvaĽ (Lk 2,19.51b) a jej znáĝanie utrpenia s Jeħigom (Lk 2,35b). Nie je preto rozporuplné, keĽ Jeħig hovorí: *AMojou matkou a mojimi bratmi sú tí, ktorí poĽúvajú Boħie slovo a uskutoĽňujú ho.ó* (Lk 8,21). Lebo v tom je nám Mária príkladom. Nakoniec nachádzame Máriu vo veĽkonóĽnom kruhu modliacej sa obce (Sk 1,12ñ14). Mária patrí od poĽiatku k Cirkvi. Od nej sa môħe kresĽan uĽiĽ, k Ľomu je povolaný.⁹⁴

⁹⁰ Por. *tamtieħ* s. 401.

⁹¹ Por. Bock, *Luke 9:51 ñ 24:53*, s. 1897.

⁹² Por. Johnson, L. T., *Evangelium podle Lukáĝe*, s. 401.

⁹³ Por. MareĽek, P., *APanna Mária u synoptikŤó in : Maria z Nazareta*, 1. vyd. Svitavy : Trinitas, 2003, s. 62.

⁹⁴ Por. Kliesch, K., *Skutky apogolĽ*, Kostelní VydŤ : Karmelitánske nakladatelstvo, 1999, s. 31.

V celom Novom zákone je evanjelista Lukáš autorom, ktorý najpodrobnejšie hovorí o Ježišovej matke. V Lukášovom evanjeliu postava Márie vystupuje do popredia omnoho viac ako v Matúšovom evanjeliu, zatiaľ čo Jozef zostáva na pozadí scény.⁹⁵ V prvých dvoch kapitolách sa stretávame s piatimi perikopami, v ktorých Mária zastáva významnú úlohu: zvestovanie Ježišovho narodenia (Lk 1,26-38), navštívenie Alžbety (Lk 1,39-56), Ježišovo narodenie (Lk 2,1-20), predstavenie Ježiša v chráme (Lk 2,21-40), nájdenie Ježiša v chráme (Lk 2,41-52). Počas Ježišovho verejného pôsobenia je Mária spomenutá trikrát. Prvé dve perikopy (Lk 4,16-30; 8,19-21) Lukáš prebral z Markovho evanjelia, zatiaľ čo tretia je vlastná jeho evanjeliu.⁹⁶ Stručne si priblížime postupne každú jednu z nich. Predtým však upriamme svoj zrak na Máriu z všeobecného pohľadu.

Česť týždňov po prvom poslaní anjela Gabriela do centra židovského národa a bohoslužby nasleduje druhé poslanie. Predtým ako budeme poľuť o druhom zvestovaní, je tu miesto jeho poslanca. Nový príkaz vedie anjela do nedôlehlého miesta v Starom zákone (Talmud a Midraš ho vôbec nespomínajú, napriek tomu poznáme archeologicky nájdené základy pochádzajúce okolo 900 pr. Kr. svedčiac o nepretržite obývanom juhogalilejskom mestečku), do Nazareta.⁹⁷ Lukáš predstavuje ľitateľom toto miesto ako mesto. Nehovorí nič o jeho obyvateľoch ani o spôsobe života. V evanjeliovej tradícii je považovaný za bydlisko Ježišovej rodiny a ako miesto jeho rodu (Mk 1,9; 6,1-6; Mt 21,11; Jn 1,45-46; Sk 10,38).

Anjel Gabriel je poslaný k panne menom Mária.⁹⁸ Lukáš od začiatku nenechá ľitateľov pochybovať o skutočnosti, že to, čo sa stane, je dielom milosti. Hneď dvakrát je Mária označená ako panna. To znamená, že je pohlavne zrelá, schopná manželského zväzku, ale ešte neporušená. Je zasnúbená mužovi menom Jozefovi, ktorého meno nám pripomína prvorodeného syna Jakuba a Ráchel (Gn 30,22-24). Jozef pochádza

⁹⁵ Ježišova matka je v Lk 1, 2 označená 12-krát svojím menom *Ἀννα* (Lk 1, 27. 30. 34. 38. 39. 41. 46. 56; 2, 5. 16. 19. 34), zatiaľ čo *Ἰωσήφ* je zmienený v týchto dvoch kapitolách iba 3-krát (Lk 1, 27; 2, 4. 16). Mária sa potom objavuje ešte v Lk 1, 2, 5-krát ako *Ἀννα* Ježišova matka (Lk 1, 34; 2, 33. 34. 48. 51). Por. Mareš, P., Panna Mária u synoptikov, s. 62.

⁹⁶ Por. Mareš, P., Panna Mária u synoptikov in: *Maria z Nazareta*, s. 68.

⁹⁷ Najstaršiu židovskú zmienku o ňom nachádzame v hebrejskom nápisu objavenom v roku 1962 v Cézareji, kde sa o Nazarete hovorí ako o jednom z miest, kam po založení Aelia Capitolina roku 135 po Kr. odišli členovia 24 kmeňových rodov. Por. Charley, J. W., Nazaret in *Biblický slovník*, s. 654.

⁹⁸ Meno *Ἀννα* nám pripomína Miriam, podľa Ex 15, 20 a 21 Áronovu sestru, podľa Nm 26,59 Mojžišovu a Áronovu sestru. Toto meno bolo v židovstve v novozákonnom ľase obľúbené. V Novom zákone nájdeme okrem Márie, matky Ježiša, menovaných ešte *ἑσὴ* Máriu. Mária z Magdaly (Lk 8,2 a iné), sestra Marty a Lazara (Lk 10,39; Jn 11,2), matka Jakuba a Jozesa (Mk 15,40); manželka Kleopasova (Jn 19,25); matka Jána Marka (Sk 12,12), židokresťanka v Ríme (Rim 16, 6). Por. Eckey, W., *Das Lukasevangelium: unter Berücksichtigung seiner Parallelen*. Teilband 1: Lk 1, 1-10,42, s. 83.

z príbuzenstva, ktoré sa odvádza z rodu kráľa Dávida (Lk 2,4; 3,23). Priemerný vek ženby mladých mužov bol v tom čase medzi 18 a 24 rokom, vek zasnúbenia mladých dievčiat bol väčšinou medzi 12 a 13 rokom. Počas zasnúbenia, ktoré bolo uskutočnené manželskou zmluvou a znamenalo právne uzavretie manželstva, je dievča už plne viazané na svojho manžela. Až do prijatia manželovej spoločnosti žije ešte jeden rok v rodičovskom dome pod ochranou otca. Ten je povinný chrániť ju nedotknutú, a tak ju v deň svadby odovzdať jej manželovi, do ktorého rodiny sa zaradiť. Tým, keď Mária je právoplatne sňúbená mužovi z domu Dávidovho, patrí tiež k tejto rodine, a tak aj Máriin syn, o ktorého oznámenie o narodení ide, patrí k domu Dávidovmu.⁹⁹

Ako však môžeme vidieť, Lukáš nemá žiadny biografický záujem o Máriinu rodinu. V celom Novom zákone nenájdeme zmienku o pôvode Máriinej rodiny. Prvú zmienku tak nájdeme až v Jakubovom protoevanjeliu z rokov 150 a 200 po Kr., ktorá nám poukazuje na záujem o Máriiných rodičov, ktorých tam od tej doby kresťanská tradícia nazýva Joachimom a Annou.¹⁰⁰

Mária v Lukášovom evanjeliu prichádza na scénu po predchádzajúcom Jánovom zvestovaní. Mnoho prvkov je spoločných: návšteva anjela, zvestovanie, prekonanie ťažkej prekážky (vysoký vek a neplodnosť v prvom prípade, mladosť a panenstvo v druhom prípade) i znamenie legitimacy prorocka. Môžeme si všimnúť aj nápadný kontrast Márie so Zachariášom. Ako sme uviedli vyššie, v Matúšovej správe o detstve je ústrednou postavou Jozef. Lukášovo zaostrenie na Máriu je nápadné nielen vo svetle patriarchálneho charakteru jeho biblickej tradície (a sociálneho sveta), ale tiež preto, keď práve skrze Jozefa prijíma Ježiš svoju dávidovskú legitimitu *Apodľa* tela. Mária nemá v ňom na rozdiel od Zachariáša nijaké oficiálne postavenie. Nepíše sa, že bola *Aspravodlivá* v zmysle zachovávania Tóry, a jej zvestovanie sa neodohráva v bohoslužobnom prostredí. Patrí medzi najbezmocnejšie v spoločnosti svojej doby: je mladá vo svete, ktorý si cení vek, je ženou vo svete ovládanom mužmi, je chudobná v sociálne rozvrstvenom ekonomickom systéme. Navyše nemá ani manžela, ani dieťa, čo by dalo jej existencii hodnotu. To, že práve ona našla priazeň u Boha a bola večne obdarovaná, ukazuje že Lukáš chápe Božie konanie ako prekvapivé a často paradoxné: takmer prevracia ťažké oľakávania naruby. Máriina odpoveď je pozitívnejšia. Namiesto jeho otázky *Apodľa Poho to poznám* (Lk 1,18a), ktorou si žiada dôkaz, sa

⁹⁹ Apologéta Justín hovorí okolo roku 155 a 160 po Kr. o Kristovi, Synovi Božiemu, ktorý prostredníctvom Panny z rodu Abrahámovho a ako potomok Júdu a z Dávidovho domu sa narodil Por. Eckey, W., *Das Lukasevangelium: unter Berücksichtigung seiner Parallelen*. Teiband 1 : 1,1-10,42, s. 84.

¹⁰⁰ Por. *tamtiež* s. 83 a 84.

Mária pýta, ako sa prísŕb uskutoŕní i cez zjavnú prekážku, jej panenstvo. Keŕ jej anjel objasní, ŕe toto narodenie nespôsobí ŕŕdské konanie, ale Boŕia moc, Mária odpovedá v posluŕnosti viery, podobnými slovami, ktoré prednesie jej syn v záhrade tvárou v tvár smrti (Lk 22,42) **A**nech sa mi stane podŕ tvojho slova**ó ŕ** **A**no nie moja, ale tvoja vôŕ nech sa stane**ó**.¹⁰¹ Máriina reakcia je odpoveŕnou viery a síce viery vo vŕemohúcnosŕ Boha, ktorý zázraŕne pôsobí. Skutoŕnosŕ, ŕe takto Lukág chápe Máriinu odpoveŕ, potvrdzuje reakciu jej príbuznej Alŕbety, ktorá ju blahoslaví pre jej vieru:

Aa blahoslavená je tá, ktorá uverila, **ŕ**e sa splní, **P**o jej povedal **Pánó** (Lk 1,45).

V stati stretnutia Alŕbety s Máriou (Lk 1,39ŕ56) je poukázané na to, ako po prvýkrát nejaký ŕlovek chápe, ŕo sa stalo s Máriou, a ako ten ŕlovek reaguje na toto chápanie. V strede pozornosti je Boh a jeho konanie v osobe Márie. Alŕbetino zvolanie veŕkým hlasom poukazuje na prorockú reŕ, ktorá objasŕuje zmysel skrytého. Alŕbeta svojou výpoveŕnou **A**poŕehnaná si medzi **ŕ**enami a poŕehnaný je plod tvojho **ŕ**ivota**ó** (Lk 1,42) dáva nielen najavo, ŕe vie o Máriinom materstve, ale tieŕ vedomosŕ o veŕkosti pôvodu jej dieŕaŕa. Formulácia **A**poŕehnaná medzi **ŕ**enami**ó** (Lk 1,42a) bola v Starom zákone adresovaná slávnym ŕenám v histórii Izraela, ktoré pomohli k záchrane Boŕieho ŕŕdu z nebezpeŕenstva (Sdc 5,24; Jdt 13,18). V Alŕbetinom pozdrave zaznievajú zaŕiatky kresŕanskej mariánskej úcty.¹⁰² Táto perikopa vrcholí Máriinou piesŕou. V **A**Magnificate**ó**¹⁰³ znie Máriina chvála za to, ŕo Boh urobil pre ŕu osobne, zahrŕuje vŕak i to, ŕo robí Izrael pre vŕetkých, **A**ko sa ho boja**ó**, v kaŕdej dobe, teda i to, ŕo Boh robí pre Izrael, keŕ sa mu narodí Mesiág. Ako Boh **A**ukázal silu svojho ramena**ó** v mocných ŕinoch minulosti, tak i teraz **A**perie Izrael za ruku**ó**. Pieseŕ sa postupne odvíja najprv od zmeny Máriinho údelu od poníŕenosti k radostnému pohnutiu (1,46ŕ49), odtiaŕk vŕeobecnému kongŕatovaniu, ŕe ako je Boh milosrdný k tým, ktorí sa ho boja (1,50), ŕalej k podrobnému vypoŕítavaniu jeho minulých i súŕasných prevratných

¹⁰¹ Por. Johnson, L. T., *Evangelium podle Lukáŕe*, s. 59 ŕ 60.

¹⁰² Por. Mareŕek, P., *A*panna Maria u synoptikŕŕ, in : *Maria z Nazareta*, s. 69 ŕ 70.

¹⁰³ Históriu tradície Magnificatu nie je ŕŕhké objasniŕ. V tejto otázke sa názory exegetov rozchádzajú. Zdá sa, ŕe tento chválospev nebol Máriou vyslovený v tej podobe, ako ho predkladá Lukágovo evanjelium (zvláŕŕ keŕ ho Mária hovorila po aramejsky). Takéto chápanie vychádza tieŕ zo skutoŕnosti, ŕe tento hymnus bol zachytený v písomnej podobe o niekoŕko rokov neskôr. Táto úvaha vŕak nevedie k záveru, ŕe by Mária takýto chválospev vôbec nevyslovila. Je úplne mysliteŕné, ŕe Mária vo svojej jedineŕnej situácii vyvolenia vytvorila skrze Ducha Svätého takýto hymnus. Rovnako je veŕmi pravdepodobné, ŕe tento hymnus uŕ vo svojej pôvodnej podobe obsahoval **A**predpoveŕŕ o Máriinej úcte v budúcnosti od vŕetkých budúcich pokolení. Zaradenie Magnificatu do Lukágovho evanjelia poukazuje na skutoŕnosŕ, ŕe uŕ v dobe jeho vzniku sa objavujú zaŕiatky mariánskej úcty. Por. *tamtieŕ* s. 70.

zásahov (1,51-53), aĥ nakoniec vyhlasuje, ĥe ako sa teraz toto milosrdenstvo prejavuje voĥi Izraelu v naplnení Boĥieho prísľubu Abrahámovi.¹⁰⁴

V perikope Jeĥigovho narodenia (Lk 2,1-20) Lukáĥ predstavuje Máriu, ktorá si zachovávala *Avĥetky tieto slová vo svojom srdci a premýšľala o nich* (Lk 2,19). Slovo *Avĥetky* (meditovať) objasňuje iba ľiastol'ne grécke slovo, ktoré pouĥil evanjelista *Avĥalleinó*, ktoré má plný význam: *Avĥlásť spoluó, Avĥkonfrontovať*. Mária ako svedok Jeĥigovho narodenia bude povolaná ustaviľne *Avĥkonfrontovať* udalosti a osobnosti z detstva s tými, ktoré budú charakterizovať verejný ĥivot a poslanie jej syna. Prijatie pastierov, ktorých oficiálne náboĥenstvo považovalo za neľistých, anticipuje prijatie, ktoré Jeĥig preukáĥe hrieĥnikom; podriadenie sa predpisom zákona anticipuje bezhraničnú poslušnosť Jeĥiga otcovi aĥ po prijatie smrti na kríĥi; strata a znovunájdenie dospievajúceho Jeĥiga po troch dňoch v chráme anticipujú Jeĥigovo zotrvanie v hrobe, aby ho potom našli jeho vlastní v sláve Veĥkej noci. Postoj Márie je postojom veriaceho ľloveka voĥi zjaveniu veĥkých Boĥích ľinov, v tomto zmysle je Mária predstavená ako vzor viery.¹⁰⁵

V perikope obetovania Jeĥiga v chráme (Lk 2,21-40) sa objavuje Simeonovo proroctvo, podĥ ktorého Máriinu duĥu prenikne meľ (Lk 2,35). Metaforu meľa je moĥné interpretovať dvoma základnými spôsobmi. V prvom rade je moĥné chápať ju v súvislosti s odporom a odmietnutím, ktoré zakúsi Máriin syn v Izraeli (Lk 2,34). Mária, ktorá ako matka je so svojím dieťatom zvláĥným spôsobom spätá, zakúsi bolesť ĥivota, ktorú Jeĥig vytrpí. Mária je spolutrpiacou, a tak i *Avĥolestnou matkouó (mater dolorosa)*, ako ju nazýva kresťanský Ťid. V druhom rade je moĥné pri interpretácii vychádzať z celého kontextu Lukáĥovho evanjelia, kde sú poľúvanie a zachovávanie Boĥieho slova kritériá blaĥenosti (Lk 8,21). Na základe tejto skutočnosti je moĥné domnievať sa, ĥe Lukáĥ obrazným vyjadrením meľa prenikajúceho Máriinu duĥu (Lk 2, 35) opisuje neĥĥký proces uľenia sa poslušnosti Boĥiemu slovu, ktorého zachovávanie presahuje rodinné zväzky (por. Lk 12,51-53). Lukáĥ predstavuje Máriu, ktorá doteraz zvládla skúĥky poslušnosti (Lk 1,38.45). Zároveň vĥak tieĥ naznaľil, ĥe tento proces uľenia sa pokračuje (Lk 2,19). Metaforou meľa Lukáĥ teda dáva najavo, ĥe postupné uľenie sa nebude bez nebezpeľenstva a utrpenia. V perikope predstavenia Jeĥiga

¹⁰⁴ Por. Johnson, L. T., *Evangelium podle Lukáĥe*, s. 64.

¹⁰⁵ Por. Garuti P., *Avĥigovo detstvo podľa Matúĥa a Lukáĥa* in : *Sväté Písma pre kaľdeĥo*, ľ.7 ĥ 8, 2001 s. 29.

v chráme (Lk 2,21ñ40) a jeho nájdenie v chráme (Lk 2,41ñ52) je Mária zobrazená ako reprezentantka zbožných Őrdí v Izraeli.¹⁰⁶

Posledný odkaz na Jeŕigovu matku v Lukáŕovom evanjeliu poskytuje perikopa o zvolaní jednej ŕeny zo zástupu: *ABlahoslavený ŕivot, ktorý ŕa nosil, a prsia, ktoré si poŕhvaló*, na ktoré Jeŕig reagoval slovami: *ASkôr sú blahoslavení tí, Po poŕúvajú Boŕie slovo a zachovávajú hoó* (Lk 11,27n). Blahoslavenstvo tejto ŕeny z Ődu adresované Jeŕigovej matke je v Lukáŕovom evanjeliu istým Appakovanímó blahoslavenstva, ktoré Alŕbeta vyslovila o Márii. Jeŕig svojou odpoveňou zvolanie ŕeny neodmieta, ale mení ho a stupŕuje, a ukazuje na priority. Text Lk 11,28 zdôrazŕuje, ŕe Jeŕigova matka nie je blahoslavená pre to, ŕe Jeŕiga porodila. Jej blahoslavenstvo sa vŕak zakladá na skutoŕnosti, ŕe je poŕúvajúca, veriac a zachovávajúca Boŕie slovo (por. Lk 1,38.45; 2,19.51; 8,15). Perikopa 11,27n tak vyjadruje úctu k Márii, Jeŕigovej matke.¹⁰⁷

Odkaz na Máriu v Skutkoch apoŕtolov nájdeme v Sk 1,14, ktorý je aj zároveň posledným odkazom na Máriu v Novom zákone. Mária je tu zobrazená uprostred veriacich. Duch Svätý ju zatienil (Lk 1,35), aby priniesla do tohto sveta Pána a Mesiáŕa (Lk 2,11; Sk 2,36). Teraz sedí uprostred veriacich, medzi tými, ktorí sú zhromaŕdení spolu, ktorí sa stávajú Cirkvou jej syna, pre jeho narodenie skrze zoslanie Ducha Svätého.¹⁰⁸

Mária môŕe byť pre vŕetky ŕeny príkladom v sluŕbe. Jej reakcia voŕi Boŕiemu posolstvu je odpoveňou viery a síce viery vo vŕemohúcnosť Boha, ktorý zázraŕne pôsobí. Je pripravená naŕúvať a vŕetko ukrýva vo svojom srdci, a premýŕŕa o tom.

¹⁰⁶ Por. Mareŕek, P., *APanna Maria u synoptikŕů in : Maria z Nazareta*, s. 71 ŕ 73.

¹⁰⁷ Por. *tamtieŕh* s. 72.

¹⁰⁸ Por. Fitzmyer J. A., *The Acts of the Apostles*, AB 31, New York : Doubleday, 1998, s. 216.

5 HĚNY V SKUTKOCH APOĜOLOV

V Skutkoch apoĝtolov pokraľuje lġnia ģien z Lukáĝovho evanjelia. Ĥeny patria k prvopoľiatkom Cirkvi, a preto sa v Sk 1,14 neprechádza mľľaním, ale sú výslovne uvedené. Nájdeme tu ģeny bohaté i chudobné, vplyvné, ale i v spoločnosti zatracované. Tieto vĝetky uverili a ich ģivot sa zmenil. Pán im dáva aj poslanie, aby mali úľasť i v modľiacej sa Cirkvi. Nijaké vynechanie ģien tam, kde je viera. Ani nijaká degradácia iba na manuálne sluĝobnícke práce. Rovnosť ģeny a muĝa pred Bohom, zasievaná evanjeliom pomaly pretvárala pôdu, najskôr v srdciach tých, ktorí naplno uverili evanjeliu a aj ho ģili, a potom cez nich aj vo veciach verejných.¹⁰⁹

Ĥeny nielen posluhovali, ale v prvotnej cirkvi sa ģeny aj naplno zúľastľovali duchovného spoločenstva. Otvárali svoje domy, domácnosti ģ Lýdia vo Filipách (Sk 16, 13ģ15.40), ĝikovná podnikateľka, ktorá pouĝíva svoj majetok a finanľné prostriedky na pomoc vznikajúcemu kresťanskému zboru, Mária, matka Jána Marka (Sk 12,12), ktorá sa nebála riskovať a otvoriť svoj dom napriek nebezpeľenstvu Cirkvi v Jeruzaleme. Veľkým emocionálnym nádychom je poznaľený príbeh o slúĝke Rodé (Sk 12,12ģ17), ktorý svedľí o ľistom srdci a veľkej kresťanskej oddanosti tejto ģeny. Láska a sebaobetavosť nespoleľívajú teda výľuľne v oddanosti, ale aj v aktívnom záujme o sociálne podmienky blľíĝneho. Takou bola i Tabita (Sk 9,36ģ42), ktorá konala mnohé skutky lásky a milosrdenstva. Ĥeny sú prvé adresátky misie vo Filipách (16,13), v Solúne sa k misionárom pripája Aľemálo vzneĝených ģienó a v Aténach napriek neúspechu uverí i vzneĝená ģena Damaris (17,22ģ34). Darom proroctva boli obdarené ĝyri nepomenované dcéry Aľevanjelistuó Filipa (Sk 21,8ģ10). Apoĝtol Pavol pripúĝľa ako normálnu vec, ģe v kresťanskom spoločenstve ģena Aprorokujeó (1 Kor 2,5), ľiĝe otvorene sa vyjadruje pod vplyvom Ducha, len nech to je na vnútorne povznesenie spoločenstva a nech sa to deje dôstojným spôsobom. Nesmieme zabudnúť ani na spolupracovníkov apoĝtola Pavla, Priscillu a jej manĝela Akvilu, ktorí sa stali dôleĝitými pomocníkmi Pavlovej misie.

¹⁰⁹ Por. Lenzová, T., Aľúvislosti medzi postavením cirkvi a v spoločnostió in : *Seminár o Postavení ģien v Cirkvi*, www.ekumena.sk.

5.1 Modliace sa spoločenstvo (Sk 1,14)

Prvá kapitola Skutkov apoštolov nám dáva nádejou naplnený pohľad na prvé dni Cirkvi. Po Pánovom nanebovstúpení sa apoštoli vrátia z vrchu, ktorý sa volá Olivový, do Jeruzalema, do hornej siene. Návrat do Jeruzalema im istotne netrval dlhšie ako štyri hodiny, lebo to bolo len jeden kilometer a to bolo dovolené prejsť v sobotu. Lukáš nám potom podáva správu, ako vyplnili tých desať dní, než nastal deň zoslania Ducha Svätého. Vo svojom evanjeliu píše, že *Astále boli v chráme a velebili Boha* (Lk 24,53) a v Skutkoch apoštolov píše, že keď vystúpili do hornej siene, *A títo všetci jednomyseľne zotrvali na modlitbách* (Sk 1,14). Lukáš nám nehovorí, či bola horná miestnosť tou upravenou miestnosťou, v ktorej Ježiš strávil poslednú večeru spolu s Dvanástimi, alebo či išlo o dom patriaci Márii, matke Jána Marka, v ktorom sa neskôr zhromaždilo na modlitbu veľa členov jeruzalemskej cirkvi (Sk 12,12), alebo či to bola iná miestnosť. Medzi jedenástimi apoštolmi sú tu zmienené aj ženy. Zvláštne postavenie medzi nimi zaujíma Ježišova matka, Mária. Títo všetci (apoštoli, ženy, Ježišova matka Mária a s jeho bratmi, všetkých bolo približne stodvadsať ľudí) sa spolu jednomyseľne modlia.¹¹⁰ Ženy tvoria spojivo s krížom, pohrebom a vzkriesením z Lukášovho evanjeliového rozprávania. Sú to pravdepodobne tie, ktoré prišli s ním z Galiley, stáli pod krížom (Lk 23,49), odprevádzali ho, *Apozreli si hrob aj to, ako uložili jeho telo* a *A pripravili si voňavé oleje a masti* (Lk 23,55-56); tie, ktoré v prvý deň týždňa prišli k hrobu, a našli ho prázdny (Lk 24,1-3). Medzi týmito ženami boli pravdepodobne aj ženy apoštolov a ich deti.¹¹¹ Lukáš považuje za samozrejmosť, že ženy boli prítomné od poľiatku a boli prítomné aj naďalej.

¹¹⁰ Por. Stott, J. R. W., *Zápas mladé cirkve : poselství Skutků apoštolských*, 1. vyd. Praha : Návrat domů, 1999, s. 51-52.

¹¹¹ Por. Fitzmyer, J. A., *The Acts of the Apostles*, s. 216.

5.2 Tabita (Sk 9,36-43)

Po uzdravení ochrnutého muža (Sk 9,33-35) nám Skutky apoštolov predstavujú vzkriesenie ženy. Peter na ceste z Jeruzalema káže a navštevuje cirkvi. Zázraky v Lydde¹¹² (uzdravenie Eneáza) a v blízkej Joppe¹¹³ (Tabita) uvádzajú Petra do prostredia mimo Jeruzalema, ktoré prijíma evanjelium. V ňase, keď sa písali Skutky apoštolov, Jeruzalem bolo mesto veľkého nepokoja a prenasledovania Cirkvi.

O Tabite sa hovorí ako o učeníčke *Amathēria*. Je jedinou takto označovanou ženou v Novom zákone.¹¹⁴ Uvádzajú sa jej dva mená: aramejské Tabita a grécke Dorkas.¹¹⁵ To zrejme odráža prax mnohých židov hŕajúcich v diaspóre.¹¹⁶ Tabita je predstavená spôsobom, ktorý zdôrazňuje jej charakter. Je *plná dobrých skutkov a almužien*. Dávanie almužien sa v židovstve vysoko váži (Tob 1,3.16; 4,7-8; Sir 7, 10). Zároveň upozorňuje na to, že je zamožná a štedrá. Ľi bola Tabita slobodná pani alebo ižo o zamožnú vdovu, táto otázka nám ostáva na uvažovanie.¹¹⁷ To isté môžeme povedať aj o otázke, či bola oficiálne uznávanou diakonkou ako Féba v spoločenstve v Kenchrách alebo sa jej ľinnosť napŕala v celkom osobitnej ceste.¹¹⁸ To, čo o nej vieme, je, že sa u nej spájala zbožnosť spolu s praktickou pomocou. Táto pomoc sa bližšie špecifikuje, okrem výčty spomínaných almužien, vo verši 39: *Abstúpili ho s pláťom všetky vdovy a ukazovali mu sukne a šaty, čo im urobila Dorkas, kým bola medzi nimi*. Ona je cenným obrazom ľinnej a vrúcnej učeníčky Jehiža, na ktorej sa vykonal zázrak vzkriesenia. Jej práca sa neobmedzuje len na ženské kruhy, môžeme si všimnúť, že za Petrom prišli dvaja muži zo spoločenstva a prosili ho, aby prišiel do Joppe.

Tabita ochorie a umrie. Starostlivosť o ňu zahŕňa umývanie jej tela v príprave na pohreb. Umiestnenie jej tela v hornej sieni je nezvyčajné. Táto skutočnosť môžeme

¹¹² Mesto Lydda ležiace asi 18 km juhovýchodne od Jaffy na Ľafelskej planine. Bolo to prevažne židovské mesto so zmiešanou populáciou. Pôvod cirkvi tu nie je známy. Uvažuje sa však o výsledku Filipovej apoštolovej služby. Por. Bock, D. L., *Acts, Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 1994*, s. 378.

¹¹³ Joppe bolo oveľa viac pohanským mestom ako Lydda. Pútnikom do Jeruzalema bolo známe ako nebezpečné mesto. V prvej židovskej vojne proti Rimanom (66 - 70 p. Kr.) bolo Joppe zničené. *Tamže*.

¹¹⁴ Por. Beechingová, M., *Dorkas* in : *Nový biblický slovník*, s. 179.

¹¹⁵ Jej meno znamená Ľsrnka alebo Ľgazela, Ľgazela bola metaforou pre ľmilovaného v knihe Piesní 2, 9 a 8,14. Por. Bock, D. L., *Acts*, s. 377.

¹¹⁶ Por. Sullivan, M. A. G., *Ženy v Novom zákone*, s. 256 - 257.

¹¹⁷ Por. Eckey, W., *Die Apostelgeschichte : Der Weg des Evangeliums von Jerusalem nach Rom*, Teilband 1, *Ap 1, 1 - 15. 35*, Neukirchen-Vluyn : Neukirchen Verlag, 2000, s. 230.

¹¹⁸ Por. Kürzinger, J., *Die Apostelgeschichte*. Teil 1, 3. vyd. Düsseldorf : Patmos-Verlag, 1970, s. 268.

vyjadrovať vieru a nádej, že môže byť vyzdvihnutá zo smrti, aj keď v hŕbovstve sa pohreb zvyčajne konal pred západom slnka. Držanie jej tela môže naznačovať helenistický prístup v hŕbovstve k pohrebu, pretože Joppe, ako sme uviedli vyššie, bolo vŕbní helenistické mesto. Mohla byť aj pomazaná, ako to bolo bežné. V tomto prípade je *ἁγιασμός* skratkou pre celkovú prípravnú procedúru. V SZ boli tela v hornej sieni často známe v správach o vzkriesení (1 Kr 17,19; 2 Kr 4,10.21). Lukáš má dve takéto správy (Lk 7,11-17; 8,49-56).

Učeníci posielajú dvoch mužov do Lyddy, pretože vedia, že je tam Peter. Výraz *ἡμεῖς* je novozákonný hapax, konjuktív naznačuje oficiálnu žiadosť. Barrett (1994) zdôrazňuje, že toto znenie vyjadruje obavy, že požiadavka môže byť odmietnutá, pretože Peter je na ceste, alebo preto, že Joppe je helenistické mesto. Ale Peter na to okamžite odpovedá, pravdepodobne preto, aby cítili, že chce prísť. Formálna požiadavka jednoducho odráža rešpekt.¹¹⁹

Peter stretáva plačúce vdovy a tie mu ukazujú tuniky a šaty, ktoré im urobila Dorkas. Pravdepodobne to boli tí najchudobnejší, pretože ukazujú šaty, ktoré majú na sebe, iné nemajú.¹²⁰ Podľa Lukáša bol Peter svedkom vzkriesenia Jairovej dcéry (Lk 8,51). Podobne ako Ježiš aj Peter vykázal zástup plačúcich z miestnosti. Lukáš často zobrazoval Ježiša, ako sa modlí, podobne aj Peter si kľaká a modlí sa. L'erp silu z toho istého prameňa ako Ježiš, Peter jej potom povedal: *Ἀνίκα, vsta!*¹²¹ Toto zvolanie je podobné tomu, ktoré používa Ježiš pri vzkriesení Jairovej dcéry *Ἀνίκα, kum!* (Lk 8, 54). Rozdiel je len v spoluhláske. Tabita po tomto oslovení ihneď otvorí oči a posadí sa. Peter ju chytí za ruku a pomôže jej vstať.¹²² Účink z tohto zázraku nepatrí len Tabite a komunite vdov, ktoré oplakávali jej smrť. Vďaka tomuto zázraku sa Cirkev šíri a rastie.¹²³

O bližšej reakcii čítaj Písmo mlčí. Ani slovo o nesmiernom jasote, ktorým chudobní z Joppy pozdravujú svoju dobroditečku, ktorá sa vrátila k životu, žiadna zmienka o úžase a údive. Zázrak tohto vzkriesenia z mŕtvych je akousi Božou pečaťou pod dobrotou ženy, ktorá dokázala svojou nezištnou starostlivosťou o iných a delením

¹¹⁹ Por. Bock, D. L., *Acts*, s. 377-378.

¹²⁰ Por. Läufer, E., *Malí lidé v Novém zákoně*, Kostelní Vydš : Karmelitánske nakladatelstvo, 2002, s. 8.

¹²¹ Por. Sullivan, M. A. G., *Ženy v Novom zákoně*, s. 258.

¹²² Por. Eckey, W., *Die Apostelgeschichte*, s. 231.

¹²³ Por. Sullivan, M. A. G., *Ženy v Novom zákoně*, s. 258.

svojho majetku medzi núdznych dať svojmu životu zmysel. Ešte dlhú dobu sa nazývala jedna ľasť Jaffy (staré biblické Joppe) Ḥareth et Tabitó, Tabitina ġvrť.¹²⁴

5.3 Mária, matka Jána Marka (Sk 12,12)

Udalosť, ktorú opisuje Lukáš v Sk (12,19), opisuje, ako je Peter uväznený kráľom Herodesom.¹²⁵ Po jeho zázračnom vyslobodení z väzenia sa neponáhľá preč z Jeruzalema, ale prichádza *Ďo domu Márie, matky Jána, ktorý sa volá Marek* (Sk 12, 12). Mária je pravdepodobne vdova,¹²⁶ lebo sa neuvádza meno jej muža a dom sa označuje jej menom cez jej syna Jána Marka.¹²⁷ O Márii môžeme s istotou povedať iba to, že bola matkou Jána Marka a vlastnila dom, kde sa zhromažďovala jeruzalemská cirkev. Ján Marek bol v Lukášovom ľase ġroko-Ňaleko v cirkvi známy muž.¹²⁸

To, že Peter prirodzene po vyslobodení ġiel priamo do domu Márie, naznačuje, že to bolo známe (môžeme povedať hlavné) miesto, kde sa zhromažďovali jeruzalemskí veriaci. Niektorí exegeti sa zaoberajú myšlienkou, či tento Máriin dom nemal *ḤveŇú hornú sieň, prestretú a pripravenú*, kde, ako sa zmieňuje sám Marek (14,15), sa konala posledná Ježišova večera s dvanástimi učeníkmi pred jeho zatknutím, výsluchom a ukrižovaním. Bol to možno tiež dom, kde hľo dvanásť učeníkov a kde sa schádzali s ostatnými na modlitbu poľas desiatich dní medzi nanebovstúpením a zoslaním Ducha Svätého (Sk 1,12Ň14). Mária je pravdepodobne zámožná, keď mohla cirkvi poskytnúť priestranný dom, ktorý mal bránu alebo vstupný priestor, kde zaklopal Peter, a pravdepodobne i nejaký dvor medzi vstupom a hlavným domom.¹²⁹

V prvotnej cirkvi to boli predovšetkým jednotlivé domy, v ktorých sa veriaci stretávali, aby uvažovali o Bohom slove, aby vnímali prítomnosť Ježiha Krista, aby spoločne jedli a slávlí Eucharistiu. V židovských rodinách sa pestovali mnohé

¹²⁴ Por. Läufer, E., *Malí lidé v Novém zákone*, s. 9.

¹²⁵ Udalosť Sk 12, 1-18, akoby sa podľa 11,30 a 12,25 zdalo patrí do doby návštevy Barnabáša a Pavla v Jeruzaleme, sa musela odohrať skôr: Herodes-Agrippa I., nazvaný Ḥkráľ, aby sa odlíľil od svojho strýka Herodesa-Antipasa, tetrarchu (ktorý sa spomína pri umuľení), ktorého Caligula v roku 37 vyznamenal kráľovským titulom, bol kráľom Judey a Samárie v skutoľnosti až v roku 41 a zomrel v roku 44. Tu uvádzané udalosti treba situovať medzi roky 41-44. *Nový zákon s komentármi a margináliami Jeruzalemskej Biblie*, s. 235.

¹²⁶ Por. Bock, D.L., *Acts*, s. 428.

¹²⁷ Por. Eckey, W., *Die Apostelgeschichte*, s. 270.

¹²⁸ Jána, zvaného Marek nájdeme opäť v 12,25; 13,5.13; 15,37-39; bol Barnabášovým bratrancom (Kol 4,10; Flm 24) a Pavol sa bude domáhať jeho sluľieb ešte krátko pred smrťou (2 Tim 4,11). Bol aj Petrovým ľiakom (1 Pt 5,13) a tradícia ho uznáva za autora druhého evanjelia.

¹²⁹ Por. Stott, J.R.W., *Zápas mladé církve*, s. 213.

náboženské zvyklosti: ranná, poludňajšia a večerná modlitba, stolovanie spájajúce úľastníkov s Bohom i medzi sebou navzájom, vítanie sabatu, rodinné slávnosti liturgického charakteru pri veľkých sviatkoch aň po doma sláviacu veľkonočnú liturgiu. Na základe tohto pozadia je samozrejmé, že kresťania zaľali budovať svoju cirkevnú organizáciu predovšetkým po domoch. Boli to prehľadné skupiny kresťanov zo všetkých vrstiev. Nieľo také poskytovalo bezpečie. Ľudia sa navzájom poznali. Osobný kontakt s druhým ľlovekom bol intenzívny. Bolo možné pocítiť a prežiť vzájomnú blízkosť. Stredom bol Ježiš Kristus, jeho Duch udržiaval všetkým pohromade. Po domoch bolo najlepšie postarané o kresťanské vzdelanie a modlitbu, o úľasť na spoloľenstve a na ochotnej službe chorým, chudobným a túžiacim po spáse. Tu sa utvárali prvé úrady a služby. Rodina hostiteľa mala samozrejme veľký význam. Rodina bola základným kameňom miestnej obce, oporným bodom misie, miestom na Pánovu veľeru, priestorom na modlitbu, miestom katechetického vyuľovania, príkladom kresťanského bratstva a sesterstva.¹³⁰

Ľo nám prináľa odkaz Márie? V Skutkoch apoľtolských máme o nej len jednu nepatrnú zmienku, ktorá nás vedie k tomu, aby sme v postave tejto ženy videli odvahu poskytnúť svoj dom i v ťahkých ľasoch prenasledovania cirkvi.

5.4 Rodé (Sk 12,12ñ17)

Skúsme sa vñiť najskôr do Petrovej situácie. Herodes ho dal uvrhnúť do väzenia a po Veľkej noci ho chce verejne súdiť. Herodes Agrippa, vnuk Herodesa Veľkého, sa snaží zapáliť sa Ľudu. Jakub, Jánov brat, bol popravený a teraz je spútaný Peter. Je prísne strážený a zdá sa, že je stratený. Náhle sa vľak vo väzení zjaví hľarivá postava, putá padajú, ěheľzná brána sa sama od seba otvára a anjel odprevadí Petra na prázdnu ulicu. Keľ si Peter uvedomí, ľo sa stalo, prebleskne mu otázka: Ľo teraz, kam sa uberiem? Za ním je ěalár. Peter bol pravdepodobne väznený v kráľovskom paláci, ktorý bol obklopený stenami a veľami a stál pravdepodobne blízko dneľnej brány Jaffy. Odtiaľto bolo len pár krokov temnými uliľkami k domu Márie, matky Jána Marka. Mnoho svedľí o tom, že tu sa zhromaľňovala jeruzalemská obec.¹³¹ Iľo pravdepodobne o veľký dom, keďže vlastnili aj slúľku ű vrátniľku. Dom stál pravdepodobne na veľkom

¹³⁰ Por. Kliesch, K., *Skutky apoľtolľ*, s. 97.

¹³¹ Por. Läufer, E., *Malí lidé v Novém zákone*, s. 14.

pozemku so vstupnou budovou pri ceste, pri prechode do obytného domu sa muselo prechádzať cez dvor.¹³² Dverové klopádlá (malé útvary podobné kladivku), ktoré boli pripevnené na drevené dvere spravidla spôsobili taký rámus, že zobudili aj spiaceho. Tej noci nik nepomyslel na spánok, členovia obce sa zhromaždili, aby sa modlili za uväzneného Petra. Apóstol Peter však zrejme dával pozor, aby nerobil zbytočný hluk, a tak ho zaľula iba slúžka Rodé. Lukáš opisuje túto udalosť veľmi starostlivo a podrobne. Zdá sa, že informácie získal z prvej ruky, zaznamenáva veľa podrobností, dokonca aj meno slúžky. To je neobvyklé, keď sa totiž v antike referovalo o nejakej udalosti, zostávali zamestnanci domu a otroci bezmenní. Tu je ale známe meno slúžky, ktorá na okamih vstúpila do dejín Cirkvi. V gréckej mytológii je meno Rodéa veľmi bežné. U nás je bežnejšie v latinskej forme Rosa. Rodé znamená ruňový ker, kytice ruží a ruže. Služba vrátničky je dôležitá, a preto ju mohli vykonávať len dôveryhodné a spoľahlivé slúžky či slušobníci. Keď Rodé patrila ku kresťanskému spoločenstvu nie je uvedené, ale môžeme predpokladať, že tak ako jej páni, aj ona sa hlási k viere Vzkrieseného. Odvážne dievča poľuje klopanie a ide k dverám, ale neotvára hneď. Poľúva, kto je za dverami. Rodé spoznáva Petra po hlase,¹³³ v dome je teda dobre známy. Naplnená radosťou zabudne Petrovi otvoriť. Výraz *apo tēs charas* spomína na pasáž Lk 24,41, keď učeníci *apo veľkej radosti nemohli uveriť*.¹³⁴ Nechá Petra stáť vonku a oznamuje zhromaždenému spoločenstvu novinku: *Peter je voľný a stojí vonku pred bránou*.¹³⁵ Ten, ktorému anjel uvoľnil putá a otvoril brány väzenia, musí ísť pred bránou priateľov. Modliace sa spoločenstvo považuje za nepravdepodobné, že by Peter mohol byť oslobodený. Vyhlasujú Rodé za bláznivú. Avšak ona si stojí za svojím tvrdením. Spoločenstvo veriacich jej naďalej neverí, ale myslia si, že ide o Petrovho anjela. Keď modliace sa spoločenstvo myslí na Petrovho nebeského anjela stráňneho, akoby poukazovalo na to, že nemyslí vôbec na Petrovo oslobodenie a poľíta skôr s jeho utrpením, ktoré musí vo vernosti Pánovi ako jeho svedok znáť.¹³⁶ Petrovi neostáva nič iné, ako naďalej kopať na dvere. Nakoniec sa dvere otvoria. Keď ho uvidia, hlasli. Musí pokývať rukou, aby boli ticho a aby mohol hovoriť. On im vyrozpráva, ako ho Pán vyviedol z väzenia a poveruje ich, aby to oznámili Jakubovi a bratom. Potom odišiel von. Lukáš jednoducho hovorí, že odišiel na iné miesto. Naposledy sa objaví

¹³² Por. Eckey, W., *Die Apostelgeschichte*, s. 270.

¹³³ Môžeme tu spomenúť inú, nepríjemnú spomienku Petra na slúžku, ktorá ho tiež spoznala (Lk, 22,56).

¹³⁴ Por. Johnson, T. L., *The Acts of the Apostles*, Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1992, s. 213.

¹³⁵ Por. Läufer, E., *Malí lidé v Novém zákoně* s. 15.

¹³⁶ Por. Eckey, W., *Die Apostelgeschichte*, s. 271.

v Jeruzaleme, aby schválil misiu medzi pohanmi, a potom sa uň v Lukášových Skutkoch apoštolských neobjaví. Petrova úloha a misia sa zavŕšila. Zaľala sa misia medzi pohanmi.¹³⁷

Slúhka za ním zatvára dvere. Po správe o pamätných udalostiach tejto noci sa meno slúhky Rodé v Svätom Písme uň neobjavuje. Stáva sa malým kamienkom v mozaike obrazu rannej Cirkvi. Spomienka na Ŕu sa spája so slovami proroka Joela (3, 2): AĽ na sluĥovníkov a sluĥobnice vylejem v tých dŕoch svojho duchaó, v ŕeskom preklade Ľna otroky a otrokynĽ.¹³⁸

5.5 Lýdia (Sk 16,13ñ15.40)

Po Jeruzalemskom koncile v roku 50 po Kr. sa Pavol opäť vydal navŕíviť komunity, ktoré zaloĥil na svojej misijnej ceste s Barnabášom. No v sne mal videnie, v ktorom videl ŕloveka ñ Macedónľana, ktorý naŕho naliehal, aby preĕiel do Macedónska a pomohol im (Sk 16,9). Pavol sa teda vydal do Neapola a potom do Filíp ñ **Ľprvé mesto tej ŕasti Macedónska a kolóniaó** ako o Ŕom píše Lukáš (Sk 16,12).¹³⁹ Filipy bolo mesto, ktoré malo autonómne riadenie, slobodu od poplatkov a daní a zákonné vlastnícke práva, práve tak ako v Ríme. To bolo najvyĕĕie postavenie provinľného mesta, aké mesto mohlo mať. Napriek tomu, ĥe bolo pomenované podľa zakladateĽa Filipa II. Macedónskeho (359 ñ 326 pr.Kr.), bolo politicky a kultúrne ovplyvnené Rímom. Preslávilo sa rozhodujúcou bitkou v roku 42 pr. Kr., v ktorej Oktavián a Antonius porazili Cézarových vrahov, Bruta a Cassia. Antonius po výhre presídlil veĽa veteránov do tohto mesta. Jeho bývalý spojenec Octavián prinútil po výhre nad Antoniom presídlíť sem aj jeho prívrĥencov. Potomkovia rímskych legionárov a Rimanov mali oproti tráckemu, gréckemu a macedónskemu domácemu obyvateľstvu privilegované právne postavenie. Netvorili síce väľĕinu, ale mali rozhodujúci vplyv na oficiálnom a kultúrnom ĥivote Filíp. Riadenie mesta bolo v rukách Rimanov. V okolí (rozlohou cca 68 hektárov) patriacom ohradenému mestu nájdeme obilniny, vinice, dielne na spracovanie mramoru, farbiarne purpuru. V 1. ñ 2. storoľí tam ĥilo okolo 5 000 aĥ do 10 000 obyvateľov. Hovorilo sa tu latinsky, grécky a trácky.

¹³⁷ Por. Sullivan, M. A. G., **Ľeny v Novom zákone**, s. 261.

¹³⁸ Por. Läufer, E., **Malí lidé v Novém zákoně** s. 16.

¹³⁹ Por. Sullivan, M. A. G., **Ľeny v Novom zákone**, s. 263.

Všetky skupiny obyvateľstva rozumeli grécky.¹⁴⁰ Rímsky charakter mesta dosvedľuje aj 80 % nápisov, ktoré sa našli v latinčine. Obľania Filíp pochádzali z rôznych náboženstiev. Oficiálne náboženstvo bolo rímske, ale sú náznaky, že náboženstvo vo Filipách bolo synkretické. Spájalo rôzne pohanské božstvá a kulty. Keď Pavol navštívil Filipy, Klaudius ich vyhnať z Ríma (49 – 52 po Kr.). Protiňidovské nálady mohli tiež ovplyvniť život vo Filipách. V tomto meste nebolo veľa ťidov a zrejme tam nebola ani synagóga. Magistráty niektorých miest zakazovali praktizovanie judaizmu, hoci Rimania to dovoľovali. Táto situácia mohla byť aj vo Filipách. Skutky apoštolov nám hovoria, že prvé obvinenie proti Pavlovi a Silasovi, keď ich majitelia otrokyne predviedli pred úradníkov mesta, znelo: *A* *t*ito *Ň*dia bŕia na *Ň*e mesto. Sú to *Ň*dia a *Ň*ria zvyky, ktoré my, ako Rimania, nesmieme ani prijímať ani zachovávať (Sk 16,20 – 21).¹⁴¹

Keďže pravdepodobne mesto nemalo synagógu a modlitba alebo miesto na modlitbu sa spájalo s vodou, Pavol a jeho spoločníci išli v sobotu k vode, lebo predpokladali, že sa tam modlia. Lukáš označuje miesto *A* *v*yšli za bránu k rieke^Ň, ktoré bolo na západe mesta a kde sa mestské hradby približujú asi 50 m k rieke Gangites.¹⁴² Autorka Sullivan uvádza aj iné možnosti miesta stretnutia: *A* *n*é alternatívy sú pramene, ktoré boli na samom kraji mesta. Brána do mesta sa volala Krenides, čo znamenalo *A* *p*ramene^Ň. Toto miesto je doteraz známe ako *A* *l*ýdiina rieka^Ň. *n* *a*ľší názor hovorí, že brána mesta, ktorú Lukáš spomína, je Neapolská brána smerom na juh, ktorá viedla k malému potoku. Zaujímavé je, že v kresťanskej bazilike, ktorú archeológovia odkryli na tomto mieste a tvrdia, že pochádza zo 4. storočia, chýba krstiteľnica. Niektorí zastávajú názor, že aj po vybudovaní baziliky sa krst vykonával v blízkom potoku, kde sa Pavol stretol s Lýdiou a o ktorom Lukáš naznačuje, že pri Ňom boli pokrstení Lýdia a jej dom (Sk 16,15)Ň.¹⁴³

Apoštol Pavol a jeho spoločníci išli teda k vode. Tam stretávajú skupinku žien. Sadnú si a rozprávajú sa so ženami. Muži tu nie sú spomenutí. To nevylučuje, že nemohli byť prítomní, ale môžeme sa domnievať, že sú to ženy, ktoré v tomto meste konajú bohoslužbu.

¹⁴⁰ Por. Eckey, W., *Die Apostelgeschichte*. s. 359.

¹⁴¹ Por. Bock, D. L., *Acts*, s. 502.

¹⁴² Por. Eckey, W., *Die Apostelgeschichte*. s. 361.

¹⁴³ Por. Sullivan, M. A. G., *Ženy v Novom zákone*, s. 266.

Rozprávať predstavuje jednu z týchto hien bližšie ň Lýdiu, obchodníľku s purpuru, ktorá pochádzala z Tyatiry.¹⁴⁴ Jej meno Lýdia môĤe oznaĤovať oblasť, z ktorej pochádza. Pod týmto menom bola vo Filipách známa.¹⁴⁵ Mohla byť aj bývalou otrokyňou, keďĤe otroci mali ľasto mená podľa svojej rodnej oblasti. Z nápisov vieme, Ĥe farbenie bolo remeslo, ktoré vykonávali otroci. Predávanie purpuru bolo zamestnaním bývalých otrokov.¹⁴⁶

Mesto Tyatira, ktoré leĤí juhozápadne od Pergamonu a severozápadne od Sardes, bolo v staroveku známe výrobou purpuru. Lukág opisuje Lýdiu ako obchodníľku s purpuru. Tento termín oznaľuje predaj farbiva, ale aj predaj látky zafarbenej týmto farbivom. Ostáva otázkou, ľi predávala farbivo alebo látky. Isté je, Ĥe jej obchod prosperoval. Purpur sa v tých ľasoch spáľal s vysokou sociálnou hodnotou a s veľkým bohatstvom. Získaval sa buň z kôrovca alebo z hľíz rastliny. Farbivo získavané z kôrovca bolo omnoho drahšie ako farbivo získané z rastliny.¹⁴⁷ Purpur kupovali predovšetkým bohatí Ťudia. Lýdia teda mohla byť zdrojom dobrých kontaktov pre Pavlovo posolstvo. KeĤĤe viedla domácnosť, môĤeme predpokladať, Ĥe bola slobodná alebo vdova. Mala veľĤá zákazníkov a zrejme aj zamestnancov. Jej dom sa stal miestom, kde sa vytvorilo silné kresťanské spoloľenstvo.¹⁴⁸

Lukág opisuje Lýdiu ako Ĥenu, ktorá si ctila Boha, ako bohaboľnú (*sebomenēton theon*). Táto fráza zvyľajne opisuje polyteistov, ktorí uverili v Boha Izraela, prijali monoteizmus, navštevujú synagógu, ale neprijali celý Zákon.¹⁴⁹ Lýdia je hlavou rodiny a riadi celú domácnosť. V pohľade na jej obchod s drahými látkami z purpuru, je zámoĤnou a bohatou Ĥenou, ktorá sa stáva prvou kresťankou v Macedónsku a zároveň prvou kresťankou na európskom kontinente. Jej obrátenie nie je výsledkom Pavlovej výreľnosti, ale BoĤej práce, lebo *Apán jej otvoril srdce* (Sk 16,14b). Rozhodne sa pre krst. Obrátenie majiteľa domu znamenalo, Ĥe všetci Ĥijúci v tom dome sa dali pokrstiť, príbuzenstvo vrátane detí a sluĤobníctva. Dom ako základná sociálna jednotka sa zároveň stáva základnou formou náboĤenského spoloľenstva.¹⁵⁰ Lýdiin dom sa stal oporným bodom pre misiu vo Filipách. Novopokrstená Lýdia prosí Pavla podobne ako Kornélius Petra (Sk 10,48), aby so sprievodom zostali v jej dome. *Ak si myslíte, Ĥe som*

¹⁴⁴ O Tyatire hovorí Zjv 2, 18ñ29, por. Kürzinger, J., *Die Apostelgeschichte*, s. 72.

¹⁴⁵ Por. Eckey, W., *Die Apostelgeschichte*, s. 362.

¹⁴⁶ Por. Sullivan, M. A. G., *Ĥeny v Novom zákone*, s. 265 ñ 266.

¹⁴⁷ Por. www.homebibleschoolsinternational.org.

¹⁴⁸ Por. Sullivan, M. A. G., *Ĥeny v Novom zákone*, s. 266.

¹⁴⁹ Por. Bock, D. L., *Acts*, s. 505.

¹⁵⁰ Por. Eckey, W., *Die Apostelgeschichte*, s. 362.

verná Pánovi, *poďte do môjho domu a zostaťe* (Sk 16,15). Lýdia ich prosí, aby vyniesli Ažsudoku nad jej vierou v Boha. Výraz *A* prinútila nás (parabiazomai) sa nachádza v Lukášovom evanjeliu (Lk 24,29), keď Ježišovi učeníci pobádajú Ježiša, aby zostal s nimi.¹⁵¹ Skoro aň nútené pozvanie patrí k pozvaniu v Oriente.

Lýdia otvorila dom pre misionárov tak ako Mária v Jeruzaleme. Pavol zahŕje zázračný útek z väzenia (tak ako Peter). Vráti sa do Lýdiinho domu, aby *Aponavžjevali bratov a povzbudili ich* (Sk 16,40). Nepochybne aj jeho povzbudila ich viera. Scestovaný dejepisec Hérodotos velebí pohostinnosť obyvateľov Filíp. Apoštolovi Pavlovi prirástla Cirkev vo Filipách k srdcu, po celý život jej zachová náklonnosť a sympatiu. V Európe sa semienko evanjelia ujalo v srdciach ľudí. S Lýdiou si môžeme pripomenúť ženu, ktorej hľadanie pravdy a opravdivá túžba po Bohu boli odmenené darom viery. Nezaslúžené šťastie si nechcela nechať pre seba a stala sa tak spolupracovníčkou v Božom kráľovstve. Nový zákon sa o nej nezmieňuje, ale v Skutkoch apoštolov má nezastupiteľné miesto.¹⁵²

5.6 Filipove dcéry a prorokyne (Sk 21,8-10)

Pavol na svojej tretej misijnej ceste do Jeruzalema navštevuje Cézareu a dom evanjelistu Filipa. S *A*evanjelistom¹⁵³ Filipom sa stretávame na začiatku rozprávania o apoštoloch, keď sú ustanovení a siedmi spolupracovníci. Vedľa Stefana vystupuje do popredia Filip. Stretávame ho pri významnom krste Etiópčana (Sk 8,3-40). Posledná veta hovorí: *Achodil po všetkých mestách a hlásal evanjelium, aň prišiel do Cézarey*. Filip zrejme svoju ľudskosť potulného misionára v Cézarei zakončil. Môžeme sa domnievať, že bol vedúcim spoločenstva v Cézarei. Poskytuje Pavlovi a jeho spolupracovníkom prístrešie vo svojom dome počas jeho medziprestávky v meste. Evanjelista má štyri slobodné dcéry, ktoré boli obdarované duchom proroctva.¹⁵⁴ Uskutočovali to, na čo myslí apoštol Pavol, keď v 1 Kor 7,34 hovorí: *Aj nevydatá žena a panna rozmýšľajú o Pánových veciach, aby boli sväte telom i duchom*.

¹⁵¹ Por. Johnson, T. L., *The Acts of the apostles*, s. 293.

¹⁵² Por. Läufer, E., *Malí lidé v Novém zákoně* s. 28.

¹⁵³ Filip sa nazýva evanjelistom. Toto slovo vo svojom význame označuje hlásateľa a posla dobrej zvesti. Evanjelista je menovaný vedľa apoštolov, prorokov, pastierov a učiteľov v liste Ef 4,11. Akonaj dielo evanjelistu, takto sa radí v Liste Timotejovi 4, 5. Por. Eckey, W., *Die Apostelgeschichte*. s. 147.

¹⁵⁴ Por. *tamtiež*

Pri týchto slovách môžeme myslieť na prorokyňu Annu, ktorá po krátkom manželstve *A*do osemdesiat *š*tvrtého roku *h*la ako vdova. Z chrámu neodchádzala, vo dne v noci slú*h*la Bohu pôstom i modlitbami*o* (Lk 2,36). To, že v prvotnej Cirkvi ženy ako prorokyne ň pravdepodobne dokonca na zhromaždení spololenstva ň pôsobili, predpokladajú Pavlove slová: *A*A ka*h*dá *h*ena, ktorá sa modlí alebo prorokuje s nezahalenou hlavou... (1 Kor 11,5).

Prorokyne, Filipove dcéry neprorokujú v tejto situácii nič, ale pripravujú ľitateľov na vystúpenie proroka Agabusa.¹⁵⁵

5.7 Damaris (Sk 17,22*ň*34)

Pavol na svojej druhej misijnej ceste prichádza do Atén. Atény boli popredným mestským *h*átom už od piateho storočia pr. Kr. I po zaľlenení do Rímskej ríše si udržali hrdú intelektuálnu nezávislosť a stali sa slobodným mestom. Pýgli sa svojou bohatou filozofickou tradíciou, svojou literatúrou a umením a pozoruhodnými úspechmi v otázke slobody ľloveka.¹⁵⁶ KeŇ Lukág spisoval Skutky apo*g*olov, mali Atény svoje najlepšie ľasy za sebou, ale stále hili z lesku minulosti, boli cieľom turistov, mali vynikajúce *g*kolstvo a stále boli považované za metropolu gréckej kultúry. Vzdelaný Lukág pripisuje tomuto mestu zvlá*g*nu úlohu v dejinách prvokresťanskej misie. Hlásanie na verejnosti tu dosahuje svoj vrchol. Pavlovu reľ môžeme považovať za jednu z vrcholných textov v Skutkoch apo*g*olov. Táto reľ si kladie vysoký cieľ chce prepojiť grécku religiozitu a múdrosť s kresťanským vyznaním viery.¹⁵⁷ Stretáva sa v*g*ak s výsmechom a neúspechom. Ale jeho kazateľská a misionárska ľinnosť nebola márna. Medzi tými, ktorí uverili, nachádzame dve známe osobnosti Atén, ľlena Aeropágu menom Dionýzius a ženu menom Damaris. Môžeme predpokladať, že bola váženou ľlenkou aténskej spololenosti. Tak ako v evanjeliu a aj v Skutkoch apo*g*olov môžeme vidieť, ako Lukág kladie vedľa seba mužskú a ženskú postavu. Na príklade Damaris môžeme pozorovať, ako aj zdanlivý neúspech ukrýva v sebe úspech, ňdí, ktorí na*g*li cieľsvojho hivotu, Vzkrieseného Ježi*g*a, ktorého mnohí odmietli.

¹⁵⁵ Por. Kürziger, J., *Die Apostelgeschichte*, s. 482.

¹⁵⁶ Por. Stott, J. R. W., *Zápas mladé církve*, s. 280.

¹⁵⁷ Por. Kliesch, K., *Skutky apo*g*ol*ň**, s.100.

5.8 Priscilla (Sk 18,2.18.26)

Ah dodnes je zvykom privítať menovite dôležité osobnosti pri oficiálnych príležitostiach. Keď sa pozrieme na menoslov 28 osôb v liste, ktorý napísal apoštol Pavol Rimanom, na prvom mieste v Rôm menuje Priscillu a Akvilu a ukazuje nám tým zreteľne, akú úlohu hrali obaja v jeho živote a v misii. Tento manželský pár sa spomína v Novom zákone šesťkrát (Sk 18,2.18.26; Rôm 16,3; 1 Kor 16,19; 2 Tim 4,19). Priska sa v štyroch prípadoch menuje ako prvá. Sotva je to spôsobené spoločenskou etiketou. Ženy majú prednosť. Pravdepodobnejšie je, že sa spomína pred manželom pre vyššie postavenie v kresťanskom spoločenstve pre jej aktívny prístup. Zrejme ju poznali lepšie ako jej manžela.¹⁵⁸

Pavol ako obyčajne začne svoju novú misiu v Korinte,¹⁵⁹ kam prišiel z Atén, kontaktom so židovským spoločenstvom a tu stretáva manželský pár, Priscillu a Akvilu. Títo manželia boli príkladom pozoruhodnej mobility. Do Grécka prišli z Ríma. Akvila pochádza z provincie Pontus, južne od Čierneho mora a presídlil sa do Ríma. Nie je povedané prečo alebo či sa sem presťahoval pred alebo po svadbe s Priscillou.¹⁶⁰ Spoločne však odišli z Ríma do Korintu pre cisárske nariadenie. Suetonius o tom píše v životopise Klaudiovom (25,4): Židov vypudil z Ríma, pretože tam pod vplyvom Chresta vytrvale vyvolávali nepokoje. Židov nazýva Židmió, ale Chrestusó podľa všetkého znamená Kristus, pričom tu za Židov boli označovaní kresťania a nepokoje vo vnútri židovskej obce boli spôsobené evanjeliom.¹⁶¹ Rímske úrady viackrát zasahovali proti nepokojom, Suetom oslovené vyhodenie sa udialo pravdepodobne buď v roku 41 alebo 49 po Kr.¹⁶² Akvila a Priscilla boli podľa všetkého veriacimi už predtým, ako prišli do Korintu. Keď Pavol prvýkrát prišiel do Korintu okolo roku 50 po Kr., pravdepodobne tam Priska a Akvila už boli a boli veriacimi v Krista. Nezdá sa, že by ich Pavol obrátil, naopak Skutky apoštolov hovoria, že Pavol

¹⁵⁸ Por. Sullivan, M. A. G., *Ženy v Novom zákone*, s. 174.

¹⁵⁹ Korint bol významným obchodným centrom, svetoznámym trhoviskom. Svojou polohou blízko čia, ktorá spojovala grécku pevninu s Peloponézskym polostrovom, bol predurčený na to, aby ovládal cesty vo všetkých smeroch. Mohol sa pochváliť dvoma prístavmi na Lechaionem v Korintskom zálive na západnej strane a Kenchrejami v Sarónskom zálive na východnej strane. Korint sa spájal aj s nemravnosťou. Na jeho plochom temene stál chrám Afrodity, ktorej slúžili tisíce otroky, ktoré sa po nociach potulovali po meste ako prostitútky. Korint bol ťhom márnosti Rímskej ríše. Por. Stott, J. R. W., *Zápas mladé cirkve*, s. 301.

¹⁶⁰ Lukáš uvádza zdobenú formu mena Priska. Por. Kürzinger, J., *Die Apostelgeschichte*, s. 413.

¹⁶¹ Por. Stott, J. R. W., *Zápas mladé cirkve*, s. 301.

¹⁶² Por. Kürzinger, J., *Die Apostelgeschichte*, s. 413.

zostal s nimi, akoby naznaľoval, že uň tam mali svoj dom a remeslo.¹⁶³ Môžeme sa domnievať, že po vyhostení pravdepodobne prišli do Korintu po mori, pretože inak by nebolo možné, aby sa tak skoro usadili.

Ľalej môžeme v Skutkoch apoľtlov ľítať, že Pavol **A**pripojil sa k nim, a preto**že** mali to isté remeslo, zostal u nich a pracoval; boli výrobcovia stanov**ó**(Sk 18,2bñ3).

Je veľá názorov, aké remeslo mal tento manľelský pár spoločný s Pavlom. Prakticky vľetky anglické verzie prekladajú výraz *skénopoios*, **A**výrobcovia stanov**ó**, pretože *skéné* alebo *skénos* znamená stan. Stany v staroveku boli zhotovované z vody odpudzujúcej kožeľ srsti alebo z koľe, slneľné stany boli zhotovované z látky. Niektorí exegeti vľak dávajú prednosť slovu garbiar, pretože stany v staroveku sa vyrábali z koľe. Ľalģia možnosť je súkenník, pretože v Kilikie, ľo je zem pôvodu Pavla, je známa produkciou látky z kožeľ srsti a spracovaním koľe. Koľené stany vlastnili vľetci rímski vojaci. V kaľdom prípade vľak vľdy ĩľo o ľinnosť, pri ktorej sa mali zhotovovať tuhé drsné zvieracie koľe alebo ľahké látky, ľo v koneľnom dôsledku znamenalo veľkú záľah pre koľy a prsty.¹⁶⁴ Pri zoģívaní stanových dielov mohli remeselníci viesť rozhovory o kresťanskom poslanstve. Pravdepodobne oslovili aj svojich zákazníkov.

Po roku a pol Pavol, Priska a Akvila odiľli z Korintu d Efezu, kde opäť ĩľli a pracovali spolu, kým ich tam Pavol nezanechal a neodiliel do Antiochie, Galácie a Frýgie (Sk 18, 22ñ23).

Po Pavlovom odchode sa Priscilla a Akvila stretli s výreľným a uľeným Apollom z Alexandrie. O tomto stretnutí hovorí Lukáģ v Sk 18,24ñ26. Vzali si ho k sebe a dôkladnejģie mu vysvetľili vieru. Autor Skutkov apoľtlov tu menuje Priscillu ako prvú, ľo naznaľuje, že bola hlavnou uľiteľkou Apolla. Na základe Lukáģovho predstavenia Apolla ako zbeľého v Písmach a vzdelaného v alexandrijských kruhoch môľeme predpokladať, že Priska bola tieľ veľni dobre vzdelaná. Lukáģ dodáva, že po urľitom ľase strávenom pod opaterou tohto manľelského páru v Efeze chcel Apollo ísť do Korintu. Priska a Akvila ho povzbudzovali a napísali uľením, aby ho prijali.

Keľ bol Apollo v Korinte, Pavol sa vrátil z misií do Efezu a opäť a pripojil k Priscille a jej manľelovi (Sk 19,1). Okrem Skutkov apoľtlov sa tento pár spomína eģe trikrát: dvakrát v Pavlových vlastných listoch (1 Kor 16,19; Rim 16,3) a raz v deuteropavlovom liste (2 Tim 4,19). Tieto zmienky, hoci sú krátke, aby nás uspokojili, svedľia o zvláģnom vzľahu, ktorý mal Pavol k tomuto manľelskému páru.

¹⁶³ Por. Sullivan, M. A. G., **Ľeny** v Novom zákone, s. 175.

¹⁶⁴ Por. Kürzinger, J., *Die Apostelgeschichte*, s. 414.

Pavol napísal Prvý list Korinťanom z Efezu. V záverečnej kapitole tohto listu Pavol pozdravuje v Pánovi Akvilu a Prisku s cirkvou v ich dome (1 Kor 16,19). Tu sa hovorí nielen o tom, že Pavol spolu s týmto manželským párom pozdravuje Korinťanov, ale aj o tom, že v Efeze podobne ako v Korinte sa cirkev stretáva v ich dome.

Pavol ostal istý čas v Efeze. Potom odišiel po hádke nad tým, čo ušil. Zdá sa, že Priska a Akvila ostali v Efeze istý čas. Potom čo im Pavol posla v záverečnej kapitole listu Rimanom pozdravy, dodáva, že riskovali za jeho život. Nevieme, čo má tým Pavol na mysli, ale nastavili vlastné gije za jeho život.

Pavol napísal List Rimanom na konci svojej misijnej činnosti okolo roku 58 po Kr. Čestná kapitola je nezvyčajná z dvoch dôvodov: Pavol v nej pozdravuje veľa ľudí, hoci predtým naznačil, že ešte nenavštívil túto komunitu. Prvá až pätnásta kapitola sú neosobné, predstavujú určité seba predstavenie Pavla a jeho posolstva. V čestnej kapitole Pavol pozdravuje 28 ľudí, nepočitajúc Fébu, ktorá bola pravdepodobne nositeľkou tohto listu. Pre relatívne osobný charakter tejto kapitoly v protiklade k tónu ostatnej časti listu niektorí tvrdia, že 16. kapitola je pripojený list, ktorý Pavol neposlal do Ríma, ale do Efezu, ktorý je pri Kenchrách, odkiaľ bola Féba. Ak je však táto kapitola pôvodnou súčasťou Listu Rimanom, znamená to, že v čase, keď ho Pavol písal, Priska a Akvila sa vrátili do Ríma, kde boli predtým, keď sa stretli s Pavlom v Korinte. Zdá sa, že po Klaudiovej smrti okolo roku 53 po Kr., keď prišiel k moci Nero, ľudia sa mohli vrátiť do Ríma. To tiež znamená, že Priska a Akvila hostili v Ríme domácu cirkev, tak ako to robili v Korinte a Efeze.¹⁶⁵

Neskoršie sa tohto manželského páru ujala legenda. Podľa nej sa stal Akvila biskupom v Héraklejach. Neskoršia hagiografická tradícia prepožičala Priscille celkom osobitný význam, i keď jej stotožnenie s inou Priscillou, mučeníčkou, zostáva problémom. V každom prípade máme v Ríme na Aventíne kostol zasvätený svätej Priscille či na Via Salaria Katakombu svätej Priscilly. Takto sa zveľčuje pamiatka ženy,¹⁶⁶ ktorá bola zaiste činnou a veľmi hodnotnou v dejinách rímskeho kresťanstva.¹⁶⁷ Priscilla a Akvila predstavujú kresťanský manželský pár, ktorý je vzorom rovnocennosti a partnerstva v manželstve, obchodovaní, výchove a cirkvi.

¹⁶⁵ Por. Sullivan, M. A. G., *Ženy v Novom zákone*, s. 179 až 180.

¹⁶⁶ Cirkevný otec Ján Zlatoustý o Priske hovorí: *Apovedz, ktorá kráľovná dosiahla takeho lesku, ktorá je taká ospevovaná ako táto žena zhotoviteľa stanov? Peržania, Skýtovia a Trákovia, a tí, ktorí bývajú na konci sveta, ospevujú túto ženu a neskonale ju velebia* (31. homília na List Rimanom). cit. podľa Läufer, E., *Malí lidé v Novém zákoně* s. 93.

¹⁶⁷ Por. Benedikt XVI., *Apoštoli a prví učeníci Ježíša Krista*, 1.vyd. Trnava : Dobrá kniha, 2008, s. 166.

ZÁVER

Dejiny kresťanstva by sa určite vyvíjali celkom inak, keby nebolo veľkodušného príspevku žien, ktoré sme predstavili v tejto práci, ale aj pomocou žien, ktoré nie sú uvádzané menovite vo Svätom písme. Chceme hovoriť spolu s Jánom Pavlom II., ako to uviedol v apoštolskom liste *Mulieris dignitatem*: A Cirkev teda Ťakuje za všetky ženy a za každú osobitne: za matky, sestry, manželky; za ženy, zasvätené Bohu v panenstve. (...) Cirkev Ťakuje za všetky prejavy ženského Agénia v priebehu dejín, vo všetkých krajinách a uprostred všetkých národov, Ťakuje za všetky charizmy, ktoré Duch Svätý udeľuje ženám v histórii Božieho Ťudu, za všetky víťazstva, za ktoré vŤalí ich viere, nádeji a láske: Ťakuje za všetky plody ženskej svätosti (l. 31).

Chceme Ťakovať za ženy neochabujúcej viery, Alžbetu a prorokyŤu Annu, za Máriu a Martu, dve sestry, ktoré tvorili pre Ježiža príbytok, kde si mohol oddýchnuť na duži i na tele. Ťakujeme za ženy, ktoré sú menované, ale i skryté, ktoré sprevádzali Ježiža na jeho cestách a posluhovali mu. Neopustili ho ani vo chvíľach utrpenia, umuľenia a smrti. Je to práve žena, ktorú si Stvoriteľ pre svoj plán spásy zvolil, aby sa tak jeho Syn narodil zo ženy. A sú to práve ženy, ktorým Pán pripomína, aby si spomenuli, ľo im povedal, kým boli s ním v Galilei.

Ťakujeme za ženy, ktoré boli v poľiatkoch Cirkvi spoločne s bratmi zhromaždené na modlitbe, ktoré boli citlivé na potreby blížnych, nebojácne pri poskytovaní svojich domov a ktoré bedlili nad každou Ťudskou bytosťou.

Mária, spolu so všetkými ženami z Lukášovho dvojdiela, ktorá predchádza celú Cirkev vo viere, láske a dokonalej jednote s Kristom, nech nám vyprosí milosť, aby sme po vzore týchto žien slúžili ako ony Evanjeliu.

BIBLIOGRAFIA

SVÄTÉ PÍSMO, DOKUMENTY CIRKVI

Nový zákon s komentármi a margináliami Jeruzalemskej biblie. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2008. 2622 s. ISBN 80-7162-236-2.

Písmo Svaté Starého a Nového zákona : Peský ekumenický preklad. 9.vyd. Praha : Česká biblická společnost, 2002. ISBN 80-85810-30-1.

Sväté písmo Starého i Nového zákona. 2. vyd. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1998. 2623 s. ISBN 80-7162-236-2.

BENEDIKT XVI. *Verbum Domini.* Posynodálna apoštolská exhortácia. 1.vyd. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2011. 167s. ISBN 978-80-7162-868-2.

JÁN PAVEL II. *Mulieris dignitatem.* Apoštolský list papeže Jana Pavla II u príležitosti Mariánskeho roku. 1.vyd. Praha : Zvon, 1992. 73 s. ISBN 80-7113-053-2.

PÁPEĽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA. *Interpretácia Biblie v Cirkvi.* 1.vyd. Spišská kapitula : Pre Katolícke biblické dielo na Slovensku vydal Kráľovský seminár biskupa J. Vojtaška, 1995. 137 s. ISBN 80-7142-024-7.

OSTATNÁ LITERATÚRA

BENEDIKT XVI. *Apoštoli a prví učeníci Ježiša Krista.* (knihne vydané generálne audiencie.) Prel. Stanislav Daurjaminec a kol. 1.vyd. Trnava : Dobrá kniha, 2008. 173 s. ISBN 978-80-7141-609-8.

BOCK, Darrell L. *Luke 9:51 - 24:53, Exegetical Commentary on the New Testament.* Published by Baker Academic, 1996. ISBN 0-8010-1052-7.

CARBONE, Giorgio Maria. *Marie Magdalská : Ľudia mistra Leonarda alebo evangelia.* Prel. Adam Mackerle a Markéta Čepánková, 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelstvo, 2005. 143 s. ISBN 978-80-7195-151-3.

CÍSAŘ, Ivo. *Žena v Písmu Svatém.* 1.vyd. Brno : Cesta, 1995. 77 s. ISBN 80-85319-46-2.

DOUGLAS, J. D. (ed.). *Nový biblický slovník.* Prel. Alena Koňheluchová a kol. 2. vyd. Praha : Návrat domů, 2009. 1237 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

ECKEY, Wilfried. *Die Apostelgeschichte des Evangeliums von Jerusalem nach Rom,* Teilband 1, Apg 1,1-15,35. Neukirchener : Verlag, 2000. 340 s. ISBN 3-7887-1780-7.

ECKEY, Wilfried. *Die Apostelgeschichte des Evangeliums von Jerusalem nach Rom*, Teiband 2, Apg .15,36-28,31. Neukirchener : Verlag, 2000. ISBN 3-7887-1796-3, 679s.

ECKEY, Wilfried. *Das Lukasevangelium : Unter Berücksichtigung seiner Parallelen*, Teilband 1: Lk 1,1-10,42. Neukirchener : Verlag, 2004. s. 496. ISBN 3-7887-2041-7.

ECKEY, Wilfried. *Das Lukasevangelium : Unter Berücksichtigung seiner Parallelen*, Teiband 2: 11,1-24,53. Neukirchener : Verlag, 2004. 1071 s. ISBN 3-7887-2041-7.

FILKA, Jaroslav. *Metodika tvorby diplomové práce*. 1.vyd. Brno : Kniha, 2002. 224 s. ISBN 80-86292-05-3.

FULA, Milan. *Obraz ženy v Starom zákone* in: *Dobrý Plovek v Starom zákone* (zborník referátov). 1.vyd. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška. 2004. 374 s. ISBN 80-8050-701-5.

GARUTTI, Paulo. *Ježišovo detstvo podľa Matúša a Lukáša* in : *Sväté Písmo pre každého*. Prel. kol. Katolícke biblické dielo. Bratislava : vydavateľstvo Don Bosco, 2001. roľ.1, f. 7-8, 66 s.

GETTY-SULLIVANOVÁ, Mary Ann. *Ženy v Novom zákone*. Prel. Pavol Petřík 1. vyd. Trnava : Dobrá kniha, 2005. 301 s. ISBN 80-7141-504-9.

GNILKA, Joachim. *Jezus z Nazareta*. 1.vyd. Kraków : Wydawnictwo M, 2005. 443 s. ISBN 83-7221-722-X.

GOODING, David. *Lukášovo evangelium*. 1.vyd. Praha : Návrat domů, 1994. 300 s. ISBN 80-8549-504-X.

HERIBAN, Jozef. *Úvodné poznámky ku spisom Nového zákona*. Rím : Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1989. 230 s.

JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*, Sacra Pagina. Prel. Mlada Mikulicová. 1.vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelství, 2005. 458 s. ISBN 80-7192-560-8.

JOHNSON, Luke Timothy. *The acts of the apostles*, Sacra Pagina. 1992. 568 s. ISBN 0-8146-5807-5.

KLIESCH, K. *Skutky apoštolů*, Malý stuttgartský komentár 5. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladatelstvo, 1999. 147 s. ISBN 80-7192-287-0.

KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. Prel. Vladimír Petkevič. 2. vyd. Praha : Zvon, 1996. 486 s. ISBN 80-7113-179-2.

KÜRZINGER, Josef. *Geistliche-schriftlesung die Apostel Geschichte*. 3.vyd. Düsseldorf : Patmos-Verlag, 1970. 223 s. ISBN 3-491-77126-9.

LANGKAMMER, Hugolin. *Synoptické evanjeliá - Úvod a komentáre*. Prel. Zuzana Grabczaková a Pavel Grabczak. 1.vyd. Bratislava : Serafín, 2007. 139 s. ISBN 978-80-8081-070-2.

LÄUFER, E. *Malí lidé v Novém zákoně* Prel. Dagmar Čmrdová. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. 102 s. ISBN 80-7192-611-6.

LÈON - DUFOUR, XAVIER a kol. *Slovník biblickej teológie*. 2. prepracované vyd. Trnava : Dobrá kniha, 2003. 1094 s. ISBN 80-7141-414-X.

LOHSE, Eduard. *Teologická etika Nového Zákona*. Prel. Bernard Mišovič. 1.vyd. Bratislava : Serafín, 2008. 237s. ISBN 978-80-8081-072-6.

MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*, Malý stuttgartský komentár. 1.vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1998. 175 s. ISBN 80-7192-261-7.

MARELEK, Petr. *Panna Maria u synoptiků in : Maria z Nazareta* (Sborník přednášek). 1.vyd. Svitavy : Trinitas, 2003. 176 s. ISBN 80-86036-91-X.

MARELEK, Petr. *Úvod do Nového zákona* (Nepublikované skriptá pre potreby študentů). CMTF UP v Olomouci : 2004-2005.

NOVOTNÝ, Adolf . *Biblický slovník*. 2.vyd. Praha : edícia Kalich, 1956. 1405 s.

RYŠKOVÁ, Mireia. *Stručný úvod do Písma Svätého*. 2.vyd. Praha : Scriptum, 1991. 136 s. ISBN 80-900335-7-1.

STOTT, John. R.W. *Zápas mladé církve : Poselství Skutků apokryfických*. Prel. Daniel Plachý. 1.vyd. Praha: Návrat domů, 1999. 414 s. ISBN 80-7255-009-8.

TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*. 2. vyd. Svitavy : Trinitas, 2003. 285 s. ISBN 80-86036-79-0.

TRSTENSKÝ, František. *Svet Nového zákona*. 2.rozšírené vydanie. Svit : Katolícke biblické dielo, 2008. s.164. ISBN 978-80-89120-17-8.

Elektronické dokumenty

Lydia a Christian Business Woman. In *Homebibleschoolsinternational.org* [online]. -[cit. 2010-12-06]. Dostupné na internete : <<http://www.homebibleschoolsinternational.org/englisch/c212.htm>>.

Posolstvo evanjelia pre postavenie ženy v cirkvi a v spoločnosti referáty zo seminára [online]. Bratislava : Ženská komisia pri ERC, 2002-[cit. 2011-01-18]. 21 s. Dostupné na internete : < <http://www.ekumena.sk/Komisie/Zeny/zeny.htm>>.